

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Disp. XLIII. De potentia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94179](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94179)

ria, quātitati, & relationi attribuit Aristoteles oppositam proprietatem, quæ est non habere contrarium: actioni autem & passioni eandem attribuit proprietatem, scilicet habere contrarium de cæteris vero quatuor prædicamentis nihil ipse dicit. Gilbertus autem in eis nominibus videtur contrarietatem negare, quod in Vbi nonnullam habet difficultatem. Sed hæc omnia pendent ex eo, quod exacte intelligatur, quid sit propria contrarietas, & quomodo à quacunque alia oppositione, vel repugnantia & impossibilitate formarum differat. Sed hæc res peculiarem postulat disputationem, præsertim cum in ea declaranda decimum librum suæ Metaphysicæ Aristotelis posuerit, & ideo post duas sequentes disputationes eam trademus.

De secunda proprietate, quæ est intensio.

- IV. SECUNDA proprietas qualitatis est, quod intensiōe recipiat & remissionem, seu quod recipiat magis & minus, quam proprietatem declarat etiam Arist. non conuenire omnibus qualitibus, quod etiā certum est. In dubio autem relinquere videtur, an hæc proprietas qualitibus in abstracto cōueniat, vel solum concretis, aut subiectis participantibus has qualitates, ita ut vna albedo, v. g. non dicatur magis albedo quam alia, sed ipsum album dicatur magis album quam aliud, aut magis recipere, vel participare albedinem: hæc vero quæstio requirit ut naturam intensiōis declaremus, & quo modo fiat, de qua re instituemus disp. 46. vbi proprietatem hanc ex professo tractabimus & explicabimus.

Vltima proprietas.

- V. TERTIA proprietas est, ut secundum qualitatem simile aliquid, vel dissimile dicatur, quam dicit Arist. esse maxime propriam qualitati, quia illi soli conuenit, ut ratione cuiuscunque qualitatis potest cōuenire. Hæc vero proprietas eodem modo, & eadem proportionem explicanda est, quæ similem de æqualitate quantitatis declarauimus: est enim omnino eadem ratio. Vnde nihil addendum occurrit præter ea, quæ de propriis relationibus similitudinis & dissimilitudinis inferius inter disputandum de relationibus trademus.

DISPUTATIO XLIII.

De potentia & actu.

*Multiplex
acceptio po-
tentia.*

HAEC re scripsit Aristoteles libr. 5. Metaphysicorum, ca. 12. & latius ex professo toto libr. 9. Metaph. Sed ibi latius accipit nomen potentia, quam in præfenti disputatione à nobis sumatur, ut enim notauit D. Thom. opuscul. 48. cap. 3. de Qualit. potentia vno modo sumi potest transcendentem, alio modo prædicamentalem, seu quatenus est species cuiusdam prædicamenti: Priori modo dici solet, omne ens diuidi per potentia & actu, vel ut alij loquuntur, hanc esse vnam de proprietatibus distinctis entis, secundum quam diuiditur ens, præsertim creatum, in ens in potentia, & in actu, quæ diuisio explicata à nobis est superius, disputat. 31. sectio. 2. & 3. Et ibi etiam obiter explicuimus, quid sit potentia obiectiua: illa enim, si aliquid est, vel quidquid est, ad hanc potentiam transcendentem pertinet, de qua etiam potentia obiectiua nonnulla diximus supra disputat. 14. explicando illud axioma: *Potentia & actus sunt sub eodem genere.* Rursus à potentia transcendentem sumpta denominatur res possibilis, vel potentia logica, per non repugnantiam, vel potentia physica, per extrinsecam denominationem à potentia agente, vel pati-

te, ut sæpe etiam in superioribus tactum est. Denique potentia realis late sumpta, siue actiua, siue passiua, dicitur de quocunque principio agendi, vel patiendi, & sic tribuitur principio substantiali, ut materię primæ, quatenus est potentia receptiua formarum, & formæ substantiali, quatenus est principium principale agendi, & Deo ipsi, quatenus est omnipotens. Tribuitur etiam hoc nomen habitibus, qui sunt principia operandi: sicut enim Aristoteles 9. Metaphys. c. 5. artes & virtutes inter potentias numerat, qualitates etiam tertiæ speciei ut calor & frigus, quæ sunt principia proxima agendi, sub hac transcendentali acceptione potentia comprehenduntur. Ac denique quidquid est principium agendi, aut recipiendi hæc generali ratione potentia vocatur: de qua acceptione inter disputandum de causa materiali & efficiente satis dictum est. Nos autem hic præstius de potentia disputamus, nimirum de potentia, ut est secunda species qualitatis. Nam cum de cæteris acceptionibus satis sit dictum in citatis locis, hæc sola superest, & est huius loci propria, ut in præcedente disputatione annotauimus. Quia vero actus potentia respondet cum proportionem, ideo simul dicemus de actu huius potentia accommodato. Quamuis ille ad primam speciem qualitatis pertineat ut supra dictum est. Ex hac ergo potentia, primo videndum est, quid, & quomodo sit, deinde, quomodo ad actum comparetur.

SECTIO I.

Utrum potentia recte, & sufficienter diuidatur in actiuam & passiuam, & quid utraque sit.

VANQUAM potentia in communi sit vna qualitatis species, nunquam tamen Aristotel. vnam communem eius definitionem assignauit: nam in prædicamento Qualitatis, non tam definitiōne quid rei, quam nominis interpretatione declarauit huiusmodi speciem, dicens: *Aliud genus qualitatis esse, quo ad luctum, cursum aut sanitatem apti esse dicuntur.* In 5. autem Metaphysicorum capite 12. prius diuidit potentiam in agentem & patientem, & deinde utramque definit, dicens, *Potentiam actiuam esse principium transmutandi aliud in quantum aliud: passiuam vero esse principium transmutandi ab alio.* Quæ definitiones obiter sunt à nobis explicatae supra, disputando de causa efficiente, & principio agendi. Nunc autem diligentius explicanda est hæc diuisio. Circa quam multum inuestiganda sunt. Primo, an sufficienter diuidatur potentia in actiuam & passiuam. Secundo, an illa duo membra semper sint in re distincta, vbi simul explicabimus, sitne aliqua potentia pure actiua, vel passiua, vel aliqua utramque rationem includens, ex quo definitiones potentia actiua & passiua magis declarabuntur. Tandem videndum erit, quænam communis ratio potentia, ut est simplex quædam species subalterna qualitatis assignari possit.

Potentia obiectiua actiuane an passiua.

CIRCA primam difficultatem solet esse præparatio dubitandi propter potestatem obiectiuam, quæ ab aliquibus existimatur distincta ab actiua & passiua. Sed si considerentur paulo ante dicta, hoc nullum nobis facessit negotium: tum quia potentia obiectiua non est determinata species qualitatis, de qua potentia nunc agimus: tum etiam, quia vel non est potentia Physica & realis, sed tantum Logica, & non repugnantia quædam vel prout est realis & Physica, non est distincta ab actiua & passiua, sed per repugnantiam, vel denominationem ab eis dicitur.

Alia dubicandi ratio esse poterat: quia sunt quædam

dam potentie, quæ nec passiuæ sunt, nec actiuæ, sed eminentiorem habent rationem, in qua aliquid de utroque illorum membrorum participant, vnde D. Thom. quæstione 1. de virtutibus artic. 1. trimembræ videtur illam diuisionem facere. Sed hæc difficultas fule tractanda est in secundo pñcto proposito, & ideo satis nunc fit dicere, tertium illud membrum ad alia duo facile reuocari.

IV. In præsentia ergo vnica sese offert dubitandi ratio sumpta ex potentia resistiua. illa enim vera potentia realis est, & tamen non est actiua, neque passiuæ: datur ergo tertium membrum præter illa duo, igitur non est illa diuisio sufficiens. Maior constat primo ex Aristotele in prædicamentis, cap. de qualitate, vbi in specie potentie ponit illam potentiam, quam aliquis habet, vt nō facile patitur: vt v.g. duritiem, per quam corpus est potens, vt non facile diuidatur: hæc autem non est nisi potentia resistendi, vt per se constat: ergo. Deinde, commune est axioma Philosophorum, naturalem actionem sequi iuxta proportionē actiuitatis agēris, & resistētiæ passiuæ, vel mediæ, quod sumptū est ex Aristotele 4. Phisicorum cap. 8. text. 71. & libro 7. cap. 5. & 4. de Cælo cap. 6. & 1. de Generatione, capite 10. & superius à nobis declaratum est, dum de causa agente disputaremus. Sicut ergo actiuitas dicit in agente potentiam aliquam realem, ita resistētia in actu primo dicit in passio potentiam aliquam realem. Et ex actibus ipsis declaratur: nam sicut actu agere est aliquid reale, ita & actu resistere: & sicut res etiam cum non agit, apta est ad agendum. Est ergo vis resistendi potentia quædam realis, quam natura rebus indidit, vt se se à contrariis tu erentur.

V. Minor autem propositio probatur. Et primum, quod potentia resistiua non sit actiua. Patet primo, quia resistere non est agere: resistit enim res, etiam dum non agit in aliam: ergo potentia resistendi, vt sic non est potentia agendi: nam qualis est actus, talis est potentia. Secundo quia contingit eandem rem esse minus actiuam, & magis resistiuam, & e contrario, vt in superioribus dictum est: ergo potentia resistendi non est potentia agendi, neque conuerso. Et eisdem rationibus ostendi potest potentiam resistendi non esse potentiam patiendi: nam resistere non est pati, sed potius est passionem impedire. Vnde quantum quis patitur, tantum resistere non valet: in eo autem resistit in quo impedit, vel retardat passionem: ergo potentia resistendi, non est potentia patiendi, sed potius illi opposita: datur ergo tertium potentie genus distinctum ab actiua & passiuæ.

Sufficiens potentia diuisio in actiuam & passiuam.

VI. Dicendum nihilominus est, omnem realem & prædicamentalem potentiam esse actiuam, vel passiuam: atque ita diuisionem datam sufficientem esse. Hæc assertio constat primo ex autoritate Philosophi & omnium authorum & interpretum. Deinde constabit ex solutione propriæ difficultatis: si enim ostenderimus potentiam resistiuam aut non esse propriam & specialem potentiam realem, aut non esse distinctam ab actiua & passiuæ, aperte concludemus non esse aliud genus potentie præter illa duo, quia nullum aliud potentie genus hæcenus excogitatum est. Tandem reddi potest ratio, quia potentia vt sic, est quidam actus primus, qui dicitur habitudinem ad secundum: sed actus secundus proximus, & immediatus alicuius potentie, non est nisi aut actio, aut passio: ergo etiam potentia tantum potest esse, aut actiua aut passiuæ. Minor patet: quia duplex tantum habitudo actus ad potentiam intelligi potest, scilicet vt ad principium à quo vel in quo, seu ex quo fit: ex

quibus prior constituit actionem, posterior passionem.

De potentia resistendi.

DE potentia igitur resistendi Soncin. 9. Metaphys. q. 6. ait, secundum rem esse eandem cum potentia agēte, distinguere tamen secundum diuersas rationes, idque satis esse, vt eadem qualitas magis sit resistiua quam actiua, vel e contra. Sicut eadem potentia (inquit) est intellectus & memoria, & tamen perfectior est in ratione intellectus quam in ratione memorie: & similiter (ait) idem actus potest esse amor finis & mediæ, & tamen censetur maior amor respectu finis quam respectu mediæ, quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis. In hac vero responsione duæ superantur difficultates: vna est, quia licet sæpe contingat eandem rem esse vim agendi, & resistendi, non tamen semper, nam albedo, v.g. resistit introductioni nigredinis, & tamen non habet vim agendi aliam albedinem, aut remissionem nigredinis; durities etiam & densitas nullam vim agendi habere videntur, & tamen valde resistunt, vel impediunt actionem. Secunda difficultas est, quia sicut vis resistendi interdum est idem realiter cum potentia actiua, & ratione ab illa distincta, ita etiam potentia passiuæ interdum est idem realiter cum potentia actiua & ratione tantum distincta, vt inferius ostendemus; ergo si distinctio rationis sufficit ad distinguendas potētiæ, danda esset illa diuisio trimēbris, vel si non sufficit, neque potentia passiuæ esset ab actiua distinguenda.

Vt ergo res hæc exactius intelligatur, declarandum prius est quid sit resistere, nam inde constabit, in quo consistat vis resistendi, & cur inter proprias potentias non numeretur. Duobus ergo modis contingit, vnam rem alteri resistere, primo formaliter per immediatam repugnantiam. Secundo radicaliter, & quasi per diminutionem virtutis alterius rei. Hoc posteriori modo resistit calor ignis aquæ frigidæ, præueniendo quantum potest actionem eius, & vires illius diminuendo: sicut inter homines vnus dicitur resistere alteri, si anticipato vulnere abscondit manum, aut alio modo dimittit vires illius. Hæc ergo resistētia re vera non est nisi actio quædam, solumque differt denominatione, aut habitudine; dicitur enim actio quatenus est à principio agente, resistētia vero quatenus dimittit vires alterius, ne possit agere. Atque ita quoad hunc resistendi modum verissimum est, potentiam resistendi non esse distinctam in re à potentia agendi: & licet ratione, aut denominatione distinguatur, non tamen constituit peculiare membrum in diuisione potentie, vel quia potentia resistendi nō est extra latitudinem formalis potentie agendi, sed aliquid ei additum, vel melius, quia talis potentia nō est per se instituta ad resistendum, sed illud est quasi quid consequens & concomitans vim agendi. Sicut potentia generandi simile & corrumperendi contrarium, non sunt duæ potentie, quia potentia non est instituta ad corrumperendum, sed id consequenter habet, eo quod est potentia generandi. Secus vero est de propria potentia patiendi, quæ potest esse æque primo instituta ad recipiendum, vt postea declarabimus: & hinc intelligitur, quoad hunc resistendi modum vim agendi & resistendi in vnaquaque qualitate equalem esse, quia est vna & eadem secundum rem, quatenus ratione distinguere possunt, vna ex altera cum proportionē & æqualitate consequitur, nam, quo vna qualitas fortius & efficacius potest agere in suum contrarium, eo magis eius vires debilitat, & consequenter magis ei resistit hoc resistendi modo.

At vero alius resistendi modus non consistit in actione, vt conuincunt rationes in principio factæ. Vnde, nec per se primo, nec consecutione prouenit

VII.
Soncinæ
sententiæ.

Quas disti-
cultates pa-
triat.

VIII.
Quid sit re-
sistere, &
quod modis
contingat.

IX.

hic

hic resistentia modus ex potentia actiua, ut actiua est, ut conuenit etiam illa ratio, quod hic resistendi modus conuenit etiam iis qualitibus, quæ nullam vim agendi habent. Quapropter non nisi valde impro- prie & materialiter dici potest de virtute ad resistendum hoc modo, quod sit idem cum potentia agendi, quia id neque generale est, neque, quando alicui conuenit, prouenit ex ratione potentia actiue ut sic, sed aliunde: & ideo etiam in hoc tantum resistendi modo verum habet eandem qualitatem esse magis actiuam & minus resistentiam. De hoc ergo resistendi modo dicendum est, non consistere in aliquo actu positio, proueniente à virtute illa, quæ vis resistendi esse dicitur, sed consistere potius in priuatione actus. Vnde talis resistendi vis potius est impotentia, vel in capacitas quædam, quam propria potentia, ideoque non debuit tertium illud membrum in diuisione potentia adiungi.

X.

Explicatur tota hæc sententia: nam hæc actualis & formalis resistentia solum in hoc consistit, quod subiectum per qualitatem, aut dispositionem in ipso existentem, impedit, ne alia forma, vel actio in ipsum introducat, quod impedimentum non consistit in actione aliqua: quam tale passum efficiat, vel in aliud agens, vel in seipsum, ut ex dictis patet: nam talis resistentia communis est qualitibus, non actiuis, & quia nec fingi, nec declarari potest quæ sit talis actio. Consistit ergo in quadam formali impossibilitate seu repugnantia, à qua prouenit, ut actio contrarii agentis, vel impediatur prorsus, vel retardetur, ac remissior fiat. Sic ergo hæc resistentia actualis non consistit in aliquo actu secundo positio proueniente à virtute resistentia, sed potius in carentia, aut retardatione seu remissione contraria actionis. Ideoque illa virtus resistendi non est facultas aliqua per se ordinata ad illam carentiam, vel retardationem actionis: quia naturalis potentia non ordinatur per se ad aliquam priuationem: & ideo dicimus hanc non tam esse potentiam, quam impotentiam, & quasi incapacitatem, quæ consequenter se habet ad effectum formalem alicuius qualitaris, seu dispositionis. Quare huiusmodi resistendi vis non constituit certam aliquam speciem qualitatis, sed comitati potest quacunque qualitatem, vel etiam formam, quæ efficiendo & disponendo subiectum, formæ & actioni sibi contrariae formaliter repugnat. Sicut etiam attribui potest formis, aut qualitibus, vis seu facultas ad expellendum formaliter qualitates, aut formas sibi repugnantes, quæ vis non constituit peculiarem rationem, aut speciem, sed comitur vnamquamque formam, prout apta est ad suum effectum formalem tribuendum. Sic igitur constat, potentiam resistendi, quacunque ratione sumatur, non pertinere ad peculiarem speciem qualitatis, vel potentia distinctam à potentia actiua & passiuam.

XI.

*Actiuitas
& resistentia,
ut se habeant.*

*Inaqualitas
in resistendo
unde proueniat.*

Atque hinc intelligitur, de hoc posteriori resistendi modo verum esse, quod communiter dicitur, vnam qualitatem posse esse magis actiuam quam resistentiam, & e conuerso: quia hæc resistentia non consequitur actiuitatem, sed præcise informationem, aut dispositionem. Vnde (ut sæpe dixi) potest qualitas hoc modo esse resistentia, etiam si actiua non sit: & ideo etiam si talis resistendi modus qualitibus actiuis conueniat, non oportet ut resistentia & actiuitas inter se seruet proportionem, aut aequalitatem, quia talis resistentia non conuenit iuxta modum agendi, sed iuxta modum informandi. Non est autem facile ad explicandum in quo consistat, vel unde proueniat, quod vna qualitas sit magis resistentia quam alia hoc posteriori modo, cum hæc resistentia solum consistat in formali impossibilitate, seu repugnantia. Nam si calorem, v.g. & frigus inter se comparemus, tantum repugnat formaliter calor frigori, sicut frigus calori: nam æque sunt impossibiles in eodem subiecto, & in eisdem gradibus: cur ergo dicitur frigiditas

esse qualitas magis resistentia quam calor: & idem argumentum est de siccitate & humiditate, & de aliis similibus.

Dicendum vero est, variis modis explicari posse hunc excessum, vel inaqualitatem resistentia. Primo ex diuerso modo vnionis: nam vna qualitas potest esse talis natura, ut per suam informationem firmitus & immobilius vnatur subiecto, non propter solum maiorem intentionem, sed etiam in singulis gradibus intentionis cum proportionem comparatis, ita, ut id proueniat ex ipsa specie vnionis, non ex intentione: in hoc enim nulla est repugnantia, & illo posito optime intelligitur, quomodo vna forma propter suammet formalem vnionem magis resistat actioni sibi repugnanti, quam alia. Et ad hunc etiam modum diuinitas magis resistit diuisioni quam multitudo: quia magis & firmitus vnit partes ipsas integrales. Nam, sicut in artificialibus partes quæ glutine aliquo connectuntur, eo difficilius diuiduntur, quo glutin maior vim habet vniendi illas, aut se illis vniendi: ita potest proportionaliter intelligi in qualitibus naturalibus.

Secundo potest hæc maior resistentia oriri ex eo, quod ad talem qualitatem consequitur inaqualitas in aliqua conditione requisita ad agendum, ut v.g. densitas in passo confert ad maiorem resistentiam: quia ratione illius fit, ut plures partes passi magis inter se vniantur ad resistendum contrario agenti, quod non potest quæ agere simul in omnes illas partes ita applicatas, ac posset in singulas, si figillatim applicaretur. Et fortasse hac ratione siccitas magis resistit, quando ad maiorem densitatem confert, ut in terra & aliis corporibus terrestribus, nam in igne fortasse non ita contingit & idem forte est de duritie, quæ semper habet densitatem admixtam, & eâ ratione confert ad maiorem resistentiam.

Tertio, potest hæc inaqualitas reduci ad aliquod genus actiuitatis, ita ut prior resistendi modus cu posteriori coniungatur. Potest autem hæc actiuitas duplex esse. Prima est naturalis resultantia qualitatis à sua forma, ut si quis dicat, frigiditatem in aqua magis resistere sit corruptioni quam in aere: quia in aqua resistit, non solum per informationem suam, sed etiam per naturalem dimanationem ab ipsa forma: quæ emanatio quædam actiuitas est, ut supra vidimus. Atque eodem modo posset quis opinari etiam comparando duas proprietates à suis formis dimanantes, posse esse inter eas inaqualitatem in modo dimanationis, ita ut vna ex maiori virtute, vel actiuitate dimanet, quam alia. Ut si quis dicat, tactum, v.g. fortius dimanare ab anima sensitua, quam alios sensus externos & simili modo intelligi potest, corpus graue existens in suo loco resistere motui non naturali, nimirum quia per grauitatem suam actiue retinet, seu conseruat existentiam in tali loco per quam actiuitatem resistit contrario motori: à quo superari non potest, nisi habeat maiorem vim agendi.

Alius modus huius resistentie per actiuitatem esse potest per reactionem in aliud agens: quomodo etiam graue resistit mouendi vel portandi, illud impellendo versus contrarium locum: & durum resistit corpori diuidendi: hebetando illud, & fortasse etiam actiue detinendo illud, ne in talem locum ingrediat. Verum est tamen, hunc modum resistendi pertinere ad priorem superius declaratum: dicimus vero hanc inaqualitatem resistentia interdum oriri ex eo, quod prior modus posteriori coniungitur, & e conuerso ipsa resistentia per actiuitatem maior est ob peculiarem dispositionem ipsius patetis, quæ dispositio propterea dicitur habere maiorem vim resistendi, seu esse ad resistendum aptior. Et hæc tenus de potentia resistentia, quam constat non constituere peculiarem speciem qualitatis: ideoque ex hoc capite non augeri numerum potentialium, sed sufficienter contineri in actiua & passiuam.

SE.

SECTIO II.

An potentia actiua & passiua, semper re, vel interdum tantum ratione differant.

Am vero sequitur explicandum quod secundo loco propositum est de distinctione illorum membrorum inter se. Et in primis suppono dari aliquas potentias pure actiuas, quas certum est & re, & essentia distingui à potentiis vere ac proprie passiuis, siue sint pure passiuæ, siue non. Primum patet in omnibus potentiis, quæ per se primo ordinantur ad agendum per rationem transeuntem, tanquā principia talium actionum in suo ordine completa, ut est, verbi gratia, intellectus agens: potētia motiua viuentis, aut potētia attractiua, quæ est in magnetē: vel impulsiva, quæ est in vi expellente, & similes: hæc namque potentie sunt principia agendi, ut constat, & non sunt principia patiendi, quia nec patiuntur recipiendo proprium actum, seu actionem suam, quia non agunt actione immanente, neque etiam patiuntur recipiendo aliquid per modum actus primi, quo compleantur in ratione principii agendi: quia ut suppono, sunt principia completa in suo ordine, id est, proxima vel instrumentalia, & non requirunt vitiorem actum, quo intrinsece compleantur ad agendum. Nec refert quod huiusmodi facultates interdum indigent applicatione vel motione alterius potentie, ut suas actiones exerceant, ut potentia loco motiua animalis, indiget motione appetitus: hæc enim motio non fit per physicam actionem & passionem circa ipsammet potentiam loco motiuam, sed fit per sympathiam potentiarum eiusdem animæ: & ideo hoc non impedit, quo minus talis facultas Physice, ac proprie loquendo, sit pure actiua.

Altera vero pars, quod nimirum talis potentia, & re, & essentia distincta sit à potētia passiuā, facile constat tum inductione, tum etiam ex propria ratione, & sine talium potentiarum: adeo etiam diuersus est, ut satis indicet essentialem diuersitatem in huiusmodi potentiis. Nam si potentia sit pure passiuā, habet minus primo diuersum à potētia pure actiua: unde non minus inter se distinguuntur, quam materia & forma inter se differunt, eo quod vna potentia sit passiuā, & altera actus formalis. Si vero potentia non sit pure passiuā, erit actiua per actionem immanentem: potentia autem, quæ tantum est principium actionis transeuntis, omnino differt à potētia, quæ est principium actionis immanentis, quoniam & tales actiones, & tales modi operandi sunt omnino diuersi, ut per se constat: Itaque in hac parte nulla est dubitandi ratio, nec difficultas alicuius momenti occurrere.

Deturne qualitas, quæ sit potētia pure passiuā.

An vero è conuerso sit aliqua potētia pure passiuā, quæ propriam speciem qualitatis constituat non immerito inquiri potest. Dico autem, quæ propriam speciem qualitatis constituat, quia (simpliciter loquendo) in tota latitudine entis, non est dubium, quin sint aliquæ potentie, seu capacitates pure passiuæ, ut est materia in genere substantiæ, & suo modo quantitas in ordine ad multa accidentia corporalia. Veruntamen nec potētia materiæ spectat ad genus qualitatis, sed substantiæ, nec etiam capacitas passiuā quantitatis est qualitas aliqua, nec habet aliquam propriam specificationem entis, diuersam ab ipsa quantitate, quia illares, quæ est quantitas, non est per se primo instituta ad illud munus, sed quasi consequenter vel concomitanter id habet in vi suæ entitatis vel in su-

perioribus declaratum est, præsertim disp. 14. Ex quo etiam in præcedente disp. annotauimus, solam illam facultatem pertinere ad determinatam speciem qualitatis, quæ per se primo ex natura sua instituta est, & ordinata ad aliquem actum. Hic igitur inquirimus, an sit aliqua potētia accidentalis, quæ per se primo ex natura sua sit instituta solum ad recipiendum aliquem actum accidentalem: nam si talis potētia detur, illa erit propriè pure passiuā, & ad hanc speciem qualitatis pertinebit, & propriissime à potētia actiua distinguetur.

Argumenta partis affirmatiue.

Quod ergo talis potētia detur, suaderi potest primo ex ipsa diuisione ab Aristotele tradita. Secundo, quia datur potētia substantialis passiuā, per se primo ordinata ad actum substantialem, cur ergo non poterit in ordine accidentium dari simile genus potentie. Tercio inductione, nam Aristoteles secundo de generatione, calorem & frigus dicit esse qualitates actiuas, humiditatem vero & siccitatem passiuas. Ita in ære diaphaneitas censetur esse potētia pure passiuā ad recipiendum lumen. Quarto, quia Diuus Thom. quæst. 1. de Virtut. artic. 1. attingens hanc diuisionem, trimembrem eam facit. ait enim, quandam esse potētiā pure actiuā, aliam pure passiuā. *Alia vero (inquit) agens & acta.* Et in secundo ordine ponit vires sensitivas: sunt ergo sensus potentie pure passiuæ. Quinto argumentari possumus, quia omni naturali potentie actiuæ correspondet passiuā, & è conuerso, teste Aristotele 9 Metaphysic. ergo si datur potētia accidentalis pure actiua, & ad actum accidentalem ordinata, dabitur etiam potētia accidentalis pure passiuā illi proportionata.

Pars negatiua suadet ac definitur.

Atque hæc quidem sententia poterit facile & sine inconuenienti defendi, præsertim si aliquo sufficiente experimento possit aliquis modus potentie conuinci. Ego vero hæcenus non inueni qualitatem aliquam, quæ solum instituta sit ad hoc munus recipiendi tantum alias qualitates, vel accidentia. Non est autem confundenda ratio materialis seu passiuæ dispositionis, cum potētia proprie receptiua: quantitas enim est suo modo dispositio materialis, & passiuā respectu substantialis formæ, & nullo modo dici potest potētia receptiua illius: & in qualitatibus tertie speciei, quam plures sunt dispositiones materiales ad formam substantialem, & non sunt potentie receptiuæ. Ratio ergo dispositionis solum consistit in propria informatione cum proportionem quadam ad effectum alterius formæ, non tamen cum propria receptione ipsius formæ, ad quam ordinari debet propria potētia receptiua. Unde quod de humiditate & siccitate ex Aristotele assertur, nullius momenti est, tum quia constat illas esse qualitates actiuas, quamuis non tanta efficacia, quanta frig⁹ & calor, quarum comparatione illæ passiuæ dicuntur. Tum etiam, quia nulla ex his primis qualitatibus collocatur proprie & essentialiter sub propria specie qualitatis, quæ est potētia, ut nunc de illa differimus, quod in præc. disp. declaratum & probatum est. Tum denique, quia siccitas & humiditas non sunt tales qualitates, quæ in se recipiant alias qualitates, vel formas quibus actuantur, in quo propria ratio potentie passiuæ consistit: sed disponunt materiam ad receptionem forme substantialis, vel aliorum etiam accidentium, & sub ea ratione passiuæ vocantur, non quidem passiuæ potentie, sed passiuæ qualitates, quæ ad tertiam speciem pertinent: quo modo etiam calor & frigus sunt qualitates passiuæ, quamquam comparatione aliarum actiuæ nominantur.

Atque

Humiditas & siccitas, nec potētia nec pure passiuā.

VI.
Diaphaneitas non est potentia passiva.

Atque eodem modo videtur diaphaneitas esse dispositio subiecti ad recipiendum lumen & non propria potentia receptiva talis actus, neque ad hunc finem per se primo instituta ex natura sua. Cuius signum est, quia illa proprietates diaphaneitatis connaturalis est multis corporibus, quæ neque natura sua habent lumen innatum, neque ad suum connaturalem statum illud postulant, ut de aëre constat, & vitro, ac similibus. Si autem haberent connaturalem potentiam per se primo ordinatam ad perfectionem connaturaliter debitam huiusmodi rebus. Non est ergo diaphaneitas huiusmodi, sed ad summum se habet ut dispositio talium corporum necessaria, ut possint lumen recipere, quamvis non recipiatur immediate in ipsa diaphaneitate, sed in quantitate corporea: sicut etiam est dispositio ad recipiendas species visibiles: vel sicut raritas est dispositio ad recipiendas species soni, aut odoris, vel etiam ad recipiendum calorem perfectum. Et frequenter una qualitas est dispositio ad aliam, etiam si non sit potentia receptiva illius. Itaque in toto ordine qualitatum naturalium nulla apparet, quæ per se primo instituta sit, ut sit tantum potentia passiva: in ordine vero qualitatum, seu potentiarum vitalium, aliquæ sunt potentie passivæ, non tamen pure passivæ, ut videbimus: ergo simpliciter loquendo, nulla est qualitas essentialiter spectans ad secundam speciem, quæ sit pura potentia passiva: diaphaneitas enim, & similes qualitates potius ad tertiam speciem pertinent.

VII.

Neque ex divisione Aristotelis aliquid in contrarium colligi potest, tum quia ille non loquitur de sola potentia, quæ est determinata species qualitatis, sed generaliter & transcendenter de potentia, prout dicitur de quacunque aptitudine activa, vel passiva, quo modo iam diximus dari aliquas potentias pure passivas, tum etiam, quia licet divisionem intelligamus de potentia in priori proprietate sumpta, non oportet illud membrum intelligere de potentia pure passiva. Nam intellectus & sensus vocantur ab Aristotele potentie passivæ, etiam si pure passivæ non sint, sed aliquid activitatis habeant. Imo hoc modo videtur commodius explicari divisio: nam si esset quedam potentia pure passiva, & alia pure activa, addendum esset tertium membrum potentie, veluti mixta, seu completentis unitatem rationem potentie activæ & passivæ, ut Divus Thomas citato loco significavit: at vero si nulla est potentia pure passiva, optime intelligimus omnem potentiam, quæ per se primo, & quasi ultimatè ordinatur ad recipiendum, passivam appellari, etiam si aliquid activitatis habeat. Verum est rationem hanc per se non sufficere ad ostendendum nullam esse potentiam pure passivam: nam illa posita dici posset sub illo membro comprehendendi, tum illam, tum etiam quamcumque aliam quæ per se receptiva sit, etiam si aliunde aliquid activitatis habeat. Vel certe dici posset, potentiam illam qua simul est activa & passiva, aut sub diversis rationibus ad illa duo membra pertinere, aut certe ad illud membrum spectare, cuius rationem magis participat, ut sensus dicitur absolute potentia passiva, quia magis passivus est quam activus. Appetitus vero è conuerso dici potest potentia activa, quia magis activus est quam passivus. Nihilominus tamen declaratur satis ex discursu facto, commodissime explicari divisionem datam, etiam si nulla qualitas detur, quæ sit pura potentia receptiva.

VIII.

Substantia nulla est qualitate, quæ sit potentia pure passiva.

Potestque sufficiens ratio reddi, ob quam huiusmodi potentia non sit substantiis necessaria. Nam substantiæ spirituales per se ipsas sunt immediate capaces omnium accidentium, quæ in eis esse possunt, & non sunt actus vitales, vel habitus ad illos proxime ordinati. Ad hos autem actus, vel habitus recipiendos habent quidem potentias passivas, non tamen pure passivas, quia sunt potentie vitales, quæ ne-

cessario habent aliquam activitatem. Neque ad ipsas potentias recipiendas, vel ad aliquid aliud accidens indiget peculiari potentia passiva, non vitali: quia eadem ratione ad illammet potentiam recipiendam indigerent alia, & sic procederet in infinitum. Substantiæ vero corporeæ, quia substantialiter compositæ sunt ex actu & potentia essentialibus, indigent in primis tanquam fundamento sui esse (vita dicam) potentia substantiali pure receptiva, primo & per se actus substantialis: tamen illammet consequenter est receptiva, seu sufficiens & proxima ratio recipiendi aliquod accidens, nimirum quantitatem: per quantitatem vero est substantia corporea, (quantum ad puram receptionem spectat) sufficiens apta ad alia accidentia recipienda, quæ vel communia sunt animatis corporibus, vel immediate consequuntur formam, ut informantem materiam, tanquam facultates, vel potentie materiales eius: ad has enim recipiendas, non potest alia peculiaris potentia requiri, ne in infinitum procedendum sit ob paritatem rationis. Solum ergo ad quosdam peculiare actus, nimirum vitales & immanentes, requiruntur accommodatæ potentie receptivæ, ob singularem illorum conditionem & naturam: illa tamen potentie non possunt esse pure passivæ, cum vitales sint. Nulla ergo occurrit causa, ob quam sit in rerum natura necessaria talis qualitas, quæ per se primo ad solum munus recipiendi instituta sit: & ideo probabilius videtur nullam esse huiusmodi potentiam accidentalem pure passivam.

Responsio ad argumenta.

Rationes vero in contrarium propositæ, omnes sunt solutæ ex dictis præter quartam, & quintam. Ad quartam ergo dicitur, Divum Thomam ibi non dividere potentiam in communi, sed potentiam agentem: nam alia (inquit) est potentia tantum agens, alia tantum alia, vel mota: alia vero agens & alia. Ex quibus verbis plane constat primum & tertium membrum continere potentias activas: Explicans vero secundum membrum, ait: Illa vero potentia sum tantum alia, quæ non agunt nisi ab aliis mota, & neque est in eis agere, vel non agere, sed secundum impetum naturæ moventis agunt. Hoc ergo modo collocat Divus Thomas sensus in secundo illo membro, neque enim existimare potuit potentias sensitivas omni carere activitate, cum sint potentie vitales, & ideo sepe ipse D. Thomas docet earum actus esse immanentes: part. q. 54. articulo 2. & 1. qu. 3. articulo 1. Sed de illa divisione D. Thomæ plura dicemus disputatione sequenti, sectione 1.

Exponitur axioma.

Omni potentie activæ correspondet passiva proportionata.

Quinta obiectio fundatur in illo principio, quod omni potentie activæ correspondet potentia passiva, & è conuerso. Quod sub his terminis non inveniri expresse in Aristotele: & nonnulla indiget interpretatione. Nam in primis, si loquamur de potentia activa absolute & simpliciter, ut comprehendit etiam divinam potentiam: illi non correspondet aliqua potentia passiva, quæ sit veluti adæquatum susceptivum actionis eius, quia potest agere extra omnem potentiam passivam, & ipsamet primam passivam potentiam potest efficere: sed correspondet illi adæquate quidquid possibile est potentia obiectiva, vel potentia logica, seu per non repugnantiam essendi. Unde etiam respectu illius actionis, quam potest in subiecto, vel ex subiecto efficere, non correspondet illi adæquate potentia passiva naturalis, sed simpliciter po-

ter potentia receptiua, siue naturalis, siue obedi-
tialis, vt latius Theologi disputant. Et quoad hoc
idem esse existimamus de potentia creaturæ, quate-
nus à Deo assumi potest, vt instrumentum supra om-
nes naturæ leges, de quo aliàs.

XI. Si autem loquamur de potentia actiua naturali,
seu connaturali alicui agenti creato, sic absolute lo-
quendo, verum est nullam esse potentiam actiuam
connaturalem creaturæ, cui non respondeat aliqua
potentia passiua, connaturalis etiam alicui creaturæ,
quæque naturaliter recipere possit talem actum, vel
effectum. Et ratio est, quia nulla potentia actiua crea-
ta (vt supponimus ex tractatis in superioribus) est ac-
tiua, nisi ex præsupposito subiecto, quia non potest
agere ex nihilo: ergo si talis potentia actiua est natu-
ralis alicui creaturæ, necesse est, vt illi respondeat in
rebus etiam creatis aliqua potentia receptiua illius
effectus. Quia potentia actiua respicit effectum, vel ac-
tionem simpliciter possibilem: non est autem possi-
bilis actio, vel actus essentialiter pendens ex subie-
cto, nisi sit in rerum natura subiectum capax talis ac-
tionis, ex quo possit talis effectus fieri: quia non est
res possibilis simpliciter, nisi sint posibles causæ o-
mnes, quæ ad talem rem necessariæ sunt. Rursus ne-
cessarium est, vt capacitas, seu potentia talis subiecti
naturalis sit, id est, ad connaturalem actum, quia a-
gens naturale non potest efficere actum, seu formam
supernaturalem. Hæc autem ratio non tam probat
dari actum potentiam passiuiam si datur actiua, quam
esse possibilem. Neque id est mirum, quia scientia &
demonstratio abstrahit ab actuali existentia. Con-
sequenter tamen satis probabili ratione Philosophi-
ca ostenditur, esse consentaneum naturis rerum &
perfectiōni vniuersi, vti in eo datur virtus actiua na-
turalis, detur etiam materia, vel subiectum, circa quod
possit talis virtus naturaliter operari: quia aliàs super-
flua esset talis virtus in rerum natura: cum necessario
caritura esset actione sua.

XII. Atque simili discursu etiam à contrario colligi-
tur, si datur potentia passiua alicuius ordinis, in eo-
dem dari, per se loquendo, potentiam actiuam pro-
portionatam, per quam possit in actum reduci. Tum
quia etiam illa potentia respicit actum simpliciter pos-
sibilem, tum etiam quia aliàs superflua esset talis po-
tentia in rerum natura. Dico autem per se loquendo,
quia ex accidente fieri potest, vt potentia passiua na-
turalis non possit reduci ad aliquem actum ab illo
agente naturali, vt materia, verbi gratia, non potest
recipere à naturali agente formam, quam semel ha-
buit & amisit: id enim censetur quasi per accidens,
ex defectu alicuius circumstantiæ necessariæ ad illam
actionem. Per se vero satis est, quod illa potentia ab-
solute sumpta, potuit ad talem actum reduci virtute
agentis naturalis, eo vel maxime, quod non est ne-
cesse, vt potentia passiua, quæ ad æquate respicit ali-
quem gradum, vel latitudinem actuum plures &
specie, & numero diuersos comprehendentem, pos-
sit de facto ad omnes illos actus in specie & numero
ab aliquo agente naturali reduci: quia, si ad plures
illorum reducat, iam non erit superuacanea illa
potentia in rerum natura. Vnde verisimile mihi est
materiam primam recipere posse plures formas, vel
specie, vel numero distinctas, quam nunc possint fieri
in virtute causarum naturalium huius vniuersi, nam
ex hac materia posset Deus (vt opinor) alia elementa
specie distincta procreare, & consequenter alia mista.
Item posset alios cælos condere, quia possent alias
formas inducere in hanc materiam, quas hi cæli non
possunt, neque enim vim habent agendi infinituam.
potentia autem materiæ quodammodo infinita est.
Quare sola diuina potentia, vt vim habet educendi
formam ex materia, videtur esse simpliciter ad æqua-
ta capacitati eius.

XIII. Ex hac vero quasi mutua relatione inter poten-
tiam actiuam & passiuiam colligi non potest, quod si
Tom. II. Metaphys.

datur qualitas, quæ sit potentia pure actiua, danda sit
etiam qualitas, quæ sit potentia pure passiua. Primo
quidem, quia, vt actiua potentia respiciat & exerceat
proprium actum possibilem, satis est, quod habeat
potentiam passiuiam proportionatam: siue illa sit pu-
re passiua, siue non: hoc enim nihil refert ad actiui-
tatem alterius. Vt intellectus agens est potentia pure
actiua, cui sufficienter responderet vt passiua intel-
lectus possibilis, qui respectu illius actionis pure passi-
ue se habet, quamuis alias aliquam vim agendi ha-
beat. Deinde, quia non est necesse, vt, si potentia acti-
ua sit qualitas per se instituta ad agendum, potentia
passiua sit etiam qualitas per se primo instituta ad re-
cipiendum, nam calor vt est virtus instrumentaria
ignis, immediate agit in potentiam substantialē ma-
teriæ primæ, adducendo formam substantialem de
potentia eius: vt vero est principalis virtus calefaci-
endi, agit in corpus, vt affectum quantitate, neque ali-
qua alia peculiaris potentia passiua illi responderet: &
ita fere accidit in aliis qualitatibus physicis, & actiuis
actione transeunte. Et ratio est, quia non oportet vt
actui accidentali respondeat potentia receptiua eius-
dem generis, vt supra disputatione 14. ostensum est.
Item quia vt vis agendi sit conuenienter instituta, &
proprium munus exercere possit, satis est, quod ha-
beat in natura passum proportionatum, siue tale sub-
iectum habeat potentiam passiuiam per se primo or-
dinatam ad illud munus, siue tantum consequenter
& secundario, & iuxta doctrinam traditam in prædi-
cta disp. 14.

*Sine aliqua potentia actiua, simul &
passiua.*

Vltimo dicendum superest, an sit aliqua poten-
tia, quæ nec pure actiua, nec pure passiua sit, sed
vtamque rationem complectatur. In quo partim
potest esse questio ad rem spectans, partim ad mo-
dum loquendi, vel concipendi nostrum. Potest e-
nim quæri: an eadem qualitas esse possit simul & per
eandem entitatem virtus agendi, & patiendi, vel re-
spectu diuersorum, vel respectu sui ipsius. Et in hoc
sensu cenfeo esse certam partem affirmantem. Et qui-
dem de priori parte, scilicet respectu diuersorum,
non inuenio controuersiam, aut dissensionem inter
autores. Et pater inductione, nam intellectus possi-
bilis est passiua potentia respectu intellectus agentis,
& est actiua respectu intellectus. Et ratio est, quia
respectu diuersorum actuum nulla est repugnantia,
quod idem sit principium agendi vnum, & recipien-
di aliud. De altera vero parte, scilicet, respectu sui ip-
sius est controuersia inter autores: nam in hoc sen-
su hæc questio conincit cum illa, an idem possit a-
gere in se ipsum secundum idem, quam supra dispu-
tatione 18. late tractauimus. Tamen quod ad rem
præsentem attinet, vix potest esse opinionum diuer-
sitas: nam licet controuersum sit, an eadem res pos-
sit esse principium proximum & adæquatum, actiuum
& passiuum eiusdem actionis, tamen quod eadem
numero facultas simul habeat vim agendi & sit prin-
cipium recipiendi actionem quam elicit, non potest
eum aliqua probabilitate dubitari, supposita vera
doctrina de actibus immanentibus, qui recipiuntur
in eisdem potentiis, à quibus eliciuntur, siue ad eam
effectiōnem indigeant aliquo alio conprincipio, vt
specie, vel obiecto, aut alio simili, siue non. Nā quid-
quid in hoc sentiatur, verum nihilominus est ean-
dem facultatem secundum rem esse simul potentiam
actiuam & passiuiam respectu eiusdem actus, & re-
spectu sui ipsius, quatenus eundem actum & recipit
& elicit. Et ratio est, quia illam et qualitas, quatenus
habet actualem perfectiōnem talis speciei, potest ef-
fe virtus eminenter, vel virtute continens alium ac-
tum, & potest esse formaliter actuabilis per eundem
actum: vt in prædicta disputatione 19. latius diximus.

Mm Noe

Nec in hoc occurrit noua difficultas, quæ ibi tractata non sit.

XV.
Res simul
actiua &
passiua, in
vna re, an
in duplici
specie collo-
canda.

His autem de re ipsa suppositis, poterit esse quæ-
ritio, an illa res collocetur in duplici specie potentie,
vel in vna quæ simpliciter & vnite illam vtramque ra-
tionem complectatur. Et hæc censeo magis esse quæ-
sitionem de modo concipiendi, aut loquendi nostro,
quam de re. Nam in re existimo nullam esse distinctio-
nem actualem, & ex natura rei inter potentiam illam
vt actiuam & vt passiua, quia illa qualitas essentia-
liter includit vtramque rationem, ita vt impossibile sit
etiam de potentia Dei absoluta, rem illam conserua-
ri, quia vtramque rationem simul habeat, aut alteram
ab altera separari: ergo signum est nullam esse distin-
ctionem in re. Item quia illa entitas, v.g. voluntas ad-
æquate instituta est ad agendum & recipiendum ac-
tum volendi, quia verumque est per se ac simpliciter
necessarium ad volendum: ergo respectu illius enti-
tatis non potest vna ratio illarum censi essentialis,
& altera modus accidentalis, quia non est maior ra-
tio de vna, quam de alia: ergo vtrique est essentialis
eidem entitati. ergo non est distinctio actualis & ex
natura rei inter illas. Patet cõsequencia, quia, vt disp.
7. ostendimus huiusmodi distinctio non intercedit
nisi inter rem & modum, qui sit aliquo modo acci-
dentalis, & extra essentiam eius.

XVI.

Atque hinc fit, vt adæquate & complete concipiē-
do ac definiendo essentiam illius qualitatis, reuera
tantum sit vnica potentia vnite & simpliciter inclu-
dens rationem potentie actiue & passiue, nam simul
ac per se primo instituta est, vt sit principium proxi-
mum agendi, & recipiendi talem actum. Qui modus
potentie solum in cognoscitur, appetitur inueni-
tur, quia hæc sola habet actus immanentes ad quos
solos necessarium est tale potentiarum genus. An vero
quatenus illa qualitas seu potentia per nostros inad-
æquatos conceptus distingui potest in actiuam & pas-
siuam, dicenda sit habere duplicem rationem forma-
lem potentie, & in duplici specie qualitatis seu po-
tentie constitui, censeo esse questionem parui mo-
menti, & magis ad modum loquendi, quam ad rem
pertinere.

XVII.

Vnde facile potest quis opinari & defendere, quod
sicut actio & passio, licet tantum distinguatur ratio-
ne ratiocinata diuersa genera constituunt, ita princi-
pium proximum agendi & patiendi, licet interdum
non distinguantur re, sed nostris conceptibus, per-
tinent ad diuersas species prædicti amentales potentie.
Sicut etiam memoria & intellectus numerari solent
vt diuersæ potentie, quamvis ratione tantum distin-
quantur, ita ergo potest aliquis loqui de intellectu
quatenus actiuus, vel passiuus est. Facile enim defen-
di potest, in genere qualitatis, & sub specie potentie
hanc tantum esse vnā simplicem speciem, quæ ex
vi sue differentie vltimæ, eo quod sit potentia vita-
lis & perfecta, comprehendit vtramque rationem eli-
ciendi & recipiendi suum actum. Nam quod hi respec-
tus possint per nostros conceptus præscindi, non
satis est ad distinguendas species potentiarum, quia
ex neutro illorum respectuum præcise sumpto, com-
pletur perfecta natura talis potentie. Quod maxime
verum est physice considerando essentiam & specie
huiusmodi potentie, atque ita frequentius de his po-
tentis loquimur: voluntas. n. vna potentia est etiam si si-
mul sit actiua, & receptiua sui actus. Hoc igitur modo
nos semper loquimur magis enim cõsideramus has
res secundum proprias & adæquatas essentias quas in
re habent quam secundum præcisionem mentis no-
stræ, vt etiam inter explicandas ipsas quatuor species
qualitatis adnotauimus.

XVIII.

Vltima
quæstio
est, in
vna re, an
in duplici
specie collo-
canda.

Et hinc præterea colligimus quanta sit distinctio
inter membra illius diuisionis. Nam si quis velit species
potentie actiue & passiue in omnibus distin-
guere, quomodocumque in eis reperiuntur, & ita ex-
ponere diuisionem illam, oportet vt consequenter

dicat, membra illa in cõmuni sumpta distingui for-
maliter: abstrahendo à formali distinctione, quæ est
per mentis præcisionem, & ab ea quæ est per rerum
distinctionem. At vero loquendo magis physice ac
realiter, vt nos loquimur, dicendum est illa duo me-
bra esse in re distincta, ita tamē vt à potentia quæ pas-
siua dicitur non excludatur in re ipsa omnis actiuitas.
Sic ergo potentia actiua dicitur quæ est eliciua suæ
actionis, vel actus, non tamen receptiua, potentia ve-
ro passiua quæ est receptiua sui actus, etiam si illius
sit etiam eliciua: hoc modo constat tales potentias
semper esse in re distinctas: cum ab vna in re ipsa ex-
cludatur munus recipiendi: vt superius declaratum
est.

Etiuxta hanc interpretationem facile accommo-
datur huic diuisioni definitio potentie actiue, quam
Aristoteles tradit, nimirum, quod sit principium trans-
mutandi aliud in quantum aliud: nam loquendo de po-
tentia pure actiua, constat illam esse principium agē-
di in aliam potentiam à se distinctam, alioqui non
esset pure actiua. In hoc ergo sensu semper hæc po-
tentia est principium agendi in aliud. An vero neces-
sarium etiam sit potentias distingui supposito, vel
saltem subiecto secundum diuersas partes eiusdem
suppositi, vt hæc etiam ratione dicatur potentia ex
parte subiecti esse principium transmutandi aliud, ex
professo tractatum est supra disp. 18. Nunc satis con-
stat, ex vi rationis formalis potentie actiue quanti-
uis pure actiua sit, non esse id necessarium: quia licet
contingat potentiam receptiuam esse in eodem sup-
posito, & in eadem parte subiecti, in quo est potentia
actiua, nihilominus actiua potentia erit pure actiua
& erit principium transmutandi aliud in quantum a-
liud non tantum ratione distinctum, sed etiam in re
ipsa, saltem secundum principium agendi, & patien-
di, quod satis est.

At vero definitio potentie passiue ab Aristotele
tradita difficiliter accommodatur alteri membro. Potentia
passiua diuisionis iuxta expositionem daram: quia po-
tentia passiua, prout à nobis declarata est, non sem-
per est principium transmutationis vel passionis ab
alio in quantum aliud. Nam potentie animales vel
spirituales, etiam si passiue sint, immutant se ipsas.
Imo loquendo de potentia passiua, quæ sit propria
speciei qualitatis: nunquam est principium trans-
mutationis ab alio, quia nunquam est quia passiua,
vt diximus. Sed de hac re iam multa diximus, tum in
indice Aristotelico, tum etiam dicta disp. 18. Et id-
eo breuiter dicendum est in primis: Aristotelem non
definiisse potentiam passiua in ea proprietate, in
qua pertinet ad peculiarem speciem qualitatis, sed
absolute, & quasi transcendenter, nam illa definitio
etiam materię primæ, & quantitatis vt potentia pas-
siua est conuenit. Vnde facile dici potest, illam defi-
nitionem datam esse ab Aristotele de potentia pure
passiue, & consequenter in eis definitionibus non
meminisse earum potentiarum quæ sunt veluti mi-
stra, seu actiue simul, & passiue, quia fortasse solum
egit de potentia vt est principium actionis transeun-
tis, & physice ac sensibilis transmutationis. Vel se-
undo dicendum est, cum videtur potetia passiua esse
principium transmutationis ab alio in quantum a-
liud, non excludi, quin ipsamet res quæ est potentia
passiua possit etiam actiue cõcurrere ad illam tran-
smutationem, sed indicari præter illam requiri sem-
per aliquid aliud, siue vt integrum principium actio-
nis, siue vt parziale, seu vt complementum principii,
siue vt aliquo alio modo excitans & mouens talem
potentiam ad agendum. Vel cerre dici potest, parti-
culam illam, ab alio, correctam esse & limitatam per
particulam distinctiuam vel prout alterum est. nam per
eam significatur non semper requiri distinctionem in
re, sed formalem, vel virtualem interdum satis esse
quæ in hoc consistit, quod principii patiendi semper
est in potentia formali ad actum recipiendum. Quod
si ali-

si aliquando illa eadem res est principium actuum talis actus, non est sub ea ratione, sed quatenus illa res virtute aut eminenter continet tale actum, vt in dicto loco latius tractatum & explicatum est.

S E C T I O III.

Quidnam sit diuisum illius partitionis, quæ de definitione illius.

Et etiam quæstio facili ex dictis definitur. Possumus enim potentiam in communi, quæ diuisum est illius partitionis, ita definire.

Definitur potentia in communi.

Potentia est principium proximum alicuius operationis, ad quam natura sua institutum & ordinatum est. In qua descriptione subintelligatur genus qualitatatis, in quo potentia conuenit cum aliis speciebus huius prædicamenti, & distinguitur à rebus aliorum prædicamentorum. Per illam vero particulam principium proximum, &c. declaratur in primis ratio, ob quam huiusmodi potentia est qualitas, & peculiariter distinguitur à forma substantiali, quæ licet sit principium operationis, non tamen proximum, sed principale, vt in dicta disputatione 18. ostensum est. Vbi etiam tractauimus, qua ratione principia proxima actionum in creaturis res distinctæ sint à substantiis vel substantialibus formis, ex quo plane sequitur, quod sint qualitates: nam in nullo alio accidentium genere collocari possunt: vt per se notum est. Nomine autem operationis, in ea definitione intelligi potest tam actio quam receptio, vt definitio communis sit potentie actiue & passiue. Quæquam si verum est nullâ esse puram potentiam passiuam ad hanc speciem qualitatis pertinentem, recte possumus intelligere nomine operationis; id quod nomen ipsum proprie significat, scilicet, actionem vel actum proprie manentem ab ipsa potentia seu facultate, qui duplex est, vni egrediens à potentia, & transiens in aliud subiectum, alius manens in ipsamet potetia, quæ est principium proximum eius, & ita distinguitur duplex potentia, vna pure actiua, alia vera etiam receptiua seu passiua, vt satis declaratum est. Nô oportet autem addere, quod operatio accidentalis sit, vt aliqui significant: quia, licet frequentius huiusmodi sit talis operatio, tamen etiam si substantialis sit, vt est substantie generatio, nihilominus potetia quæ est principium proximum eius, & non principale, erit accidentalis qualitas iuxta superius dicta in disputatione 18.

Subintelligendum vero est in illa definitione huiusmodi principium proximum debere esse principium operationis quoad substantiam eius, vt per hoc distinguitur potetia ab habitu, qui est etiam principium proximum operationis, non tamen est per se requisitum ab substantiam, sed ad modum operationis, in quo à potentia differt. Vel fortasse melius & vniuersalius, intelligendū est de principio proximo, quod ex parte operationis sit primum, & quali radicale in illo ordine. hoc enim solet simpliciter, & quasi per antonomasiam vocari principium proximum. Quamquam enim principium proximum comparatione principalis non sit proximum, nec radicale, sed secundum & radicatum in primo, tamen quando in ordine principii proximi plura concurrunt subordinata inter se, vnum eorum est in eo ordine primum & radicale, & illud proprie habet rationem potentie, cetera vero sunt habitus vel dispositiones talis potentie. Et hoc modo non solum habitus acquisiti sed etiam infusi, & species intentionales, & quidquid huiusmodi est, à ratione potentie excluduntur. Dixi autem, si talia principia proxime sint subordinata in-

Tom II. Metaphys.

ter se: nam si sint tantum partialia, & ex æquo concurrentia, ita vt vnum non sit affectio, vel dispositio alterius, tunc vtrumque habebit rationem potentie quamuis incompletæ & partialis, & ex vtroque coalescet vnum principium proximum ad æquatum & primum in illo ordine.

Additum est vltimo in prædicta definitione, hoc principium, quod habet propriam & specialem rationem potentie, debere esse per se primo institutum & ordinatum natura sua ad operationem, vt per eam particulam excludantur qualitates illæ, quæ licet sint principia proxima suarum actionum, non tamen sunt per se primo ad illud munus institutæ, sed solum ad disponendum & perficiendum formaliter subiectis, ex quo consequenter vel concomitanter habent, vt possint agere sibi simile: hæc namque qualitates essentialiter constituuntur in tertia specie passibilium qualitatum, & non habent propriam potentie specificationem: & ideo non comprehenduntur à nobis in definitione potentie, quæ est peculiaris species qualitatis, de qua nunc disputamus.

Vnde dignoscenda qualitas primo ordinata ad operationem.

Sed inquires quo signo cognosci possit, an qualitas actiua per se primo sit instituta necne ad illud munus, seu ad actum suum, vt ita etiam discerni possit an sit in propria specie potentie, vel passibilis qualitatis. Respondeo, vix posse generalem regulam assignari, sed ex formali effectu, & modo, ac necessitate talium qualitatum pensandum id esse. Quando enim qualitas talis est, vt seclusa actione vel actu eius per se sit propter suam formalem perfectionem necessariam substantie, tunc signum manifestum est, talem qualitatem non esse per se primo institutam propter actionem, sed ob suam formalem perfectionem, & huiusmodi sunt calor, frigus, & similes. At vero quando qualitas talis est, vt seclusa necessitate actionis vel actus, non solum non necessaria, verum etiam superflua conseretur in natura, tunc signum manifestum est talem qualitatem per se primo esse institutam propter operationem: vt, v.g. intellectus agens superfluous esset in natura, si actio intelligibilium specierum non esset necessaria, vel si posset in aliud conaturale principium conuenienter reduci: hoc ergo est sufficiens signum, talem qualitatem per se primo esse institutam propter illam actionem. Deinde in hoc ordine collocantur omnes potentie passiuæ, quæ in seipsas actiue sunt suarum operationum, vt sunt intellectus & voluntas, & similes potentie sensitivæ: nam omnes hæc potentie tales sunt, vt sine suis actibus imperfectum habeant statum, & prorsus superuacaneæ conserentur, nisi & tales actus essent possibiles, & propter illos ipsæ essent necessariae, quod satis constat ex communi conceptu & ratione talium potentialium.

Ex qualitatibus autem pure actiuis, quando proxime efficiunt alias sibi similes per actionem vniuersalem, sufficiens signum est, tales qualitates non esse per se primo institutas ad agendum: quia nullum indiuiduum vnius speciei est per se primo ordinatum ad aliud, præsertim in rebus aut qualitatibus absolutis, nec potest essentialis ratio talis speciei in illa habitudine consistere, cum tamen essentialis ratio potentie, quæ per se primo instituta est ad actum in illa habitudine posita sit, vt infra dicemus. Sicigitur calor, qui proxime actiuis est alterius caloris, non est per se primo ad illam actionem natura sua institutus, sed id quasi concomitanter habet ratione talis perfectionis, quam in suo esse formali continet, & idem est de similibus. Vt ergo potentia sit per se instituta ad actum, oportet vt actio eius sit aliquo modo æquiuoca seu diuersæ rationis quoad terminum suum;

Mm 2.

quan-

quamquam non liceat inde inferre per simplicem conclusionem, oppositam seu contrariam regulam, scilicet: quoniam virtus habet actionem diuersę rationis esse per se instituta ad illam, quia hæc propositio vniuersalis vera non est. Non enim omnis virtus æquiuoca est per se primo ordinata ad suas actiones: nam diuina virtus est maxime æquiuoca respectu suorum effectuum, vel actionum externarum, & non est per se ordinata ad illas: & idem forte est de luce solis, respectu effectuum eius, & considerando intrinsecam naturam & essentiam eius (nunc enim non agimus de extrinseca intentione agentis) & eiusdem rationis fortasse sunt alia forma vel qualitates, quæ per se sunt ad ornandum vel perficiendum formaliter suum connaturale subiectum, consequenter vero sunt communicatiua sui esse, siue vniuoce, siue æquiuoce tantum. Qualitates vero quæ non agunt ad communicandum suum esse, sed solum sunt vel instrumentarię virtutes, ut illa quæ est in semine, vel solum deferuiunt ad usum aliquem vel motionem, hæc videntur per se primo instituta ad actionem, etiam si aliis pure actiua sint.

SECTIO IV.

Utrum omnis potentia sit naturalis, & naturaliter indita.

I.

Ratio dubitandi esse potest, quia Aristoteles in c. de Qualit. assignando secundam speciem, naturalem potentiam, vocat. Quod autem naturale est, naturaliter inest. In contrarium vero est,

quia præter potentiam naturalem multi ponunt neutram in ordine naturæ, qualis censetur esse in cælo ad motum. Alii addunt potentiam obedientialem, vel in ordine naturæ ad artificialia, vel in ordine gratiæ ad supernaturalia. Aliqua etiam potest esse potentia acquisita, vel extrinsecus addita, & non à natura indita, ut impetus lapidi impressus. Non ergo omnis potentia naturalis est.

Exponitur sensus questionis.

II.

Suppono questionem esse de potentia vera acceperat, quæ generatim dici potest physica, siue actiua, siue passiva sit, nam potentia logica cum in re nihil entitatis ponat, nec naturalis est, nec violenta, sed est non repugnantia quædam: unde ab aliquibus vocatur potentia obedientialis: quia de se est indifferens: ab aliis autem vocatur potentia obiectiua: nihil vero refert quo nomine vocetur, dummodo constet illam non esse potentiam realem. Addere vero possumus, hanc non repugnantiam eo modo quo potentia dicitur, interdum posse vocari naturalem, vel quia est consentanea naturis & essentiis rerum, vel quia in eis fundatur. Alia enim est non repugnantia, quæ est per solam non implicationem contradictionis, cui magis potest accommodari nomen potentie obedientialis in hac significatione, quæ negatiua potius est, quam positiua. hæc enim potentia non tam obedit, quam non resistit, cum tamē obedire in præsentia locutione, seu translatione esse videatur, aliquo modo exequi præceptum alterius, vel cooperari illi.

III.

Rursus potentia realis & physica, siue actiua, siue passiva accipi potest, vel transcendentaliter, vel prædicamentaliter, ut supra declarauimus, & de utraque potest præsens questio versari, & quamuis de prædicamentali nos præcipue agamus, de utraque tamen obiter dicemus. Potest autem potentia dici naturalis variis respectibus, vel rationibus: primo quia in se est naturalis ordinis, & sic distinguitur contra supernaturalem. Vel quia est indita & congenita cum natura, & sic distinguitur contra acquisitam, vel extrinsecus inditam. Vel dici potest potentia naturalis cõ-

paratione ad actum, ut si actiua sit, quia talem actum virtute naturali exercere potest, siue aliquo extrinseco & præternaturali concursu: si vero sit passiva, dicitur naturalis, si vel talem actum natura sua possit recipere: naturalis autem causa non sumitur hic ut distinguitur contra liberam, sed ut distinguitur à supernaturali, quæ præter ordinem causarum vniuersi naturis rerum consentaneum operatur.

Questionis resolutio.

Dico primo: Si potentia actiua transcendenter & generatim sumatur, non omnis potentia actiua, est naturalis secundum omnem respectum, quamvis nulla sit, quæ respectum aliquem naturalitatis non habeat: dantur vero etiam in hoc ordine potentia supernaturalis, & obedientialis. Declaro primo inductione, nam imprimis diuina potentia comparatione ad ipsum suppositum cuius est potentia, connaturalis illi est, ut per se constat, tamen comparatione effectuum, vel subiectorum, quæ immutare potest, non solum naturalis est, sed etiam supernaturalis, vel neutrum est præcise, sed eminenti modo utrumque. Potest enim, quantum ad actiones transeuntes, agere modo naturali & physico educendo formam de potentia naturali materia, & potest etiam agere modo ultra naturalis, per creationem scilicet. Quamvis ex vi huius modi agendi per creationem potentia illa non semper potest supernaturalis denominari: nã licet semper superet naturalem modum agendi reliquorum agentium, qui est agere ex præsupposito subiecto, non tamen semper agit aliter quam natura rerum possit, & ideo quatenus operatur cõsentaneè ad naturas rerum, naturalis dici potest. Vtcrius vero potest diuina potentia, siue per creationem siue per educationem, operari ultra id quod naturale est rebus, vel quoad modum faciendi, vel etiam quoad formam seu esse factum: atque hoc respectu illa potentia supernaturalis appellatur. Sic igitur diuina potentia, propter amplitudinem & illimitationem suam in ordine ad suas actiones, nec præcise naturalis est, nec supernaturalis, sed eminentem quandam rationem potentie habet, in qua utrumque completur.

At vero potentia actiua creata interdum est naturalis, id est, à natura indita subiecto, interdum vero in nime, sed superaddita, & hec rursus, quamuis non sit congenita, sed acquisita, proportionata est naturalibus viribus & capacitati subiecti, ut habitus acquisiti, scilicet, artes, &c. nam hæc omnia comprehenduntur sub potentia actiua in hac amplitudine, ut ex Aristotele constat: & sustinendo in ratione naturali non potest cognosci alius modus potentie actiue in creaturis: & ideo Arist. alterius non meminit. At vero iuxta principia Theologiæ dantur alie virtutes actiue, quæ non solum non sunt congenite cum natura, neque ab illa naturaliter manant, sed etiam excedunt capacitatem & vires naturales eius. Et hæc quidem non possunt dici potentie naturales respectu subiecti, sed simpliciter supernaturales, tamen respectu propriorum actuum sunt principia connaturalia eorum: & ideo secundum eam rationem habent aliquem respectum naturalis potentie. Quomodo autem Theologi intellectum lumine gloriæ illustratum, connaturaliter videre Deum. Imo potissima ratio ponendi eas virtutes est, ut operans habeat intrinseca principia connaturalia talibus actibus.

Præter hæc vero est in creatura potentia, ut cooperetur Deo tanquam instrumentum eius, ad effectus vel actiones superantes totum naturæ ordinem, ut superior sententia Theologorum docet, illa ergo potentia non potest non esse realis, cum per illam influat res in effectum realem, nec potest non esse actiua, cui sit principium agendi saltem instrumentaliter comparata

parata, quæ ad effectum vel actionem non potest dici naturalis, cum talis actio omnino sit supra naturam instrumenti. In se tamen, & in entitate sua non est ex se entitas supernaturalis, sed talis est qualis fuerit entitas ipsius creature, quia in re est omnino idem cum illa, & illi non confert propriam aliquam specificationem. Vnde etiam est necessariò congenita cum entitate cuius est potentia, secundum quam habitudinem naturalis dici potest. Simpliciter tamen & secundum habitudinem ad effectum, & considerato modo agendi, optime appellatur potentia obediencialis actiua, non negatiue tantum, sed positiue: quia reuera potest exequitur imperium vel motionem superioris agentis, cui actiue cooperatur, & aliter operari non potest: de qua potentia copiose disputauimus in 1. to. 3. p. disp. 21. secl. 5. & 6.

Ex his ergo satis probata manet tota conclusio, & quomodo in hoc ordine dentur potentia naturalis, supernaturalis & obediencialis: Ratio autem non est alia nisi, quia cum potentia actiue hic transcendenter sumatur, oportet ut sub se complectatur omnes ordines potentiarum possibilium: omnes autem ordines predictos esse possibiles ex dictis patet, sunt enim consentanei partim naturis rerum, partim diuinæ potentie, & subordinationi, quam habere debet creatura ad creatorem. Quod vero nulla ex his potentis sit, quæ non habeat aliquem respectum connaturalitatis, patet etiam ex dictis, quia aut respectu actionis habet connaturalitatem, aut saltem respectu subiecti, quatenus illi est naturaliter congenita.

Solum potest contra hoc vltimum instari, quia potest dari qualitas in se supernaturalis, & infusa, quæ non habeat vim agendi aliquem actum connaturalem, possit autem esse instrumentum actionum supernaturalium, qualem multi Theologi putant esse characterem, illa ergo qualitas habebit potentiam obediencialem, quæ nec respectu subiecti, nec respectu actionis naturalis sit. Respondetur, etsi illa potentia non sit connaturalis subiecto illius qualitatis, esse connaturalem ipsi qualitati, quatenus ab illa separari non potest: quamuis enim hæc qualitas supernaturalis sit, suam tamen propriam habet essentiam, secundum quam potest habere attributa connaturalia sibi, nec cessario congenita.

Rursus dubitari potest circa illam conclusionem, cur inter potentias actiuas non dicatur aliqua esse violenta actiue, id est, violentiam inferens, cum hæc habitudine potest ad actum in rebus inueniatur, ut constat, & sit diuersa a reliquis supra numeratis. Respondetur in primis, violentum proprie non sumi actiue, sed passiuæ, ut constat ex vltimo omnium, & ex vulgari definitione Arist. Deinde actio non potest esse violenta agentis ut sic, nam si virtute naturali agit, actio illa est naturali inclinationi conformis: si autem agat virtute supernaturali, vel obedienciali, actio non erit contra inclinationem naturæ, sed supra illam. Quod autem actio si violenta passio, id non est satis ut potentia actiua dicatur violenta, eo vel maxime, quod si formaliter ac per se loquamur de passio ut passum est, actio non est illi violenta, cum sit in potentia ad illam, sed est illi violenta quatenus est affectum contraria forma seu qualitate, quod est per accidens ad rationem actiue potentie.

Secunda assertio.

Dico secundo: Si potentia passiuæ transcendenter sumatur, non omnis potentia passiuæ est simpliciter naturalis aliqua: est enim obediencialis, vel etiam neutra: quanquam nulla sit huiusmodi potentia quæ secundum aliquem respectum, non sit naturalis. Hæc assertio eadem proportionem qua præcedens declaranda est & probanda: non habet tamen locum in Deo, sed tantum in creaturis, quia in Deo nulla est potentia passiuæ, sed hæc est creaturarum propria.

Tom II. Metaphys.

Quæ comparari potest, vel ad subiectum cui inest, vel ad actum quem recipit, qui actus interdum talis est ut non solum possit potentia naturaliter illum recipere, sed etiam ad illum habeat naturalem inclinationem: aliquando vero actus est talis ut virtute causarum naturalium tribui possit, non tamen sit debitus tali potentie passiuæ, neque ex intrinseca & naturali inclinatione eius. Rursus potest aliquando actus talis esse, ut neque sit ex inclinatione passiuæ neque etiam possit per naturales causas fieri: à diuino autem & supernaturali agente possit in tale subiectum induci.

Resolutio incidens de potentia neutra.

Quando ergo potentia passiuæ, & est innata & connaturalis subiecto, & connaturalem etiam habet inclinationem ad actum, quem per naturales causas recipere potest, tunc propriissime & omni respectu est potentia naturalis, sitque materia est naturalis potentia ad formam, visus ad speciem, vel actus videndi, &c. Aliquando vero est potentia innata quidem & intrinseca subiecto, actus vero qui in ea recipitur, talis non est, ut per se spectet ad perfectionem talis potentie, quæ sit ex inclinatione eius, etiam si à causis creatis & intra ordinem naturæ contentis induci possit. Et hanc potentiam appellauit neutram Scotus quæstione 1. Prologi, & in 2. distinctione 2. quæ 6. in fine adhibetque exemplum in potentia passiuæ quam cælum habet ad suum motum circulearem, quam dicit esse neutram, quia cælum ex se indifferens est ad illum motum, eo quod nihil ad eius particularem perfectionem pertineat, quæ fuit sententia Auicennæ. lib. 9. suæ Metaphysicæ cap. 2. Similemque dicit Scotus esse potentiam angeli ad motum, vel ad existendum in hoc aut illo loco & potentiam superficie ad albedinem vel nigredinem: quia licet superficies apta sit ad has formas recipiendas, indifferens tamen est ad illas.

Alii vero nolunt admittere huiusmodi potentiam neutram, ut Caietan. in suis opusculis tom. 3. tractat. 3. quæst. 1. & Soto 2. Physicor. quæst. 1. ad secundum. Fundamentum autem est, quia vel potentia comparatur ad actum adæquatum, vel ad particulares & inadæquatos sub illo contentos. Priori modo non potest dari potentia neutra, quia omnis potentia instituta est propter actum, præsertim adæquatum, quem propterea per se primo respicit, & ad illum inclinatur iuxta doctrinam Philosophi 9. Metaphysicæ text. 13. 14. 15. & 16. ubi propterea ait omnem potentiam definiri per actum. Si vero comparatur potentia ad actus inadæquatos, licet aliquo modo indifferens sit ad hunc vel illum recipiendum, simpliciter tamen dici non potest neutra, sed potius connaturalis ad singulos, saltem per se secundo: quia in singulis reperitur communis ratio obiecti seu actus adæquati. Alias materia tantum esset in potentia neutra ad singulas formas, & visus ad visiones, &c. atque ita nunquam potentia ut est sub actu, esset potentia naturalis: quia nunquam est, nisi sub vno actu singulari & determinato.

Sed negari non potest, quin aliqua potentia, neutra possit appellari: idque dupliciter, scilicet, vel ut est sub aliquo actu, vel secundum se. Declaratur, nam materia prima dupliciter considerari potest, primo ut est sub aliqua forma, verbi gratia, ignis: secundo præcise ac secundum se. Et eadem duplex consideratio locum habet in qualibet potentia passiuæ. Materia igitur ut est sub vna forma, dici potest esse in potentia neutra ad actus indifferentes tali formæ: quanquam id proprius dicatur de toto composito, prout est in potentia ad tales actus. Sic certe ignis (quidquid pro nunc de cælis sit) est in potentia neutra ut in suo naturali loco, vel circulariter moueatur vel quiescat: quia forma ignis ad neutrum horum inclinatur.

XI.

1. sententia

XII.

2. sententia.

XIII.

Potentia ad aliquam naturam: si assertio.

Mm 3

clina-

clinationem habet vel repugnantiam, sed solum inclinatur naturaliter ad existendum in suo loco & hoc est quasi obiectum primum & adequatum illius inclinationis: modus autem existendi cum motu, vel sine illo accidentarius est, & non est proprie actus per se contentus sub primario obiecto, sed conditio concomitans, & accidentaria. Eodem modo censeo dici posse aerem esse in potentia neutra ad lumen, quia forma aeris non habet naturalem inclinationem ad aliud, etiam si illi non repugnet: & similia exempla sunt facilia. Neque contra hanc partem procedit fundamentum secundae sententiae, quia haec potentia non tam dicitur neutra comparatione ipsius potentiae passivae, quam formae, quae ad illam ex illis actibus inclinatur.

XIV.

Considerando autem posteriori modo materiam seu potentiam passivam secundum se, sic alia distinctione utendum censeo: nam vel potentia est per se instituta & ordinata ad actum quasi concomitantem entitatem eius, ita, ut non pertineat ad primum finem eius. Quando potentia est prioris generis, siue ad adequatam rationem sui actus, siue ad specificas & singulares sub illa contentas comparatur, non potest potentia neutra vocari, sed naturalis, ut recte probat fundamentum Caietani, & aliorum. At vero quando potentia vel capacitas est tantum posterioris rationis, recte dicitur potentia neutra: quia reuera nullum actum talem postulat ex inclinatione naturali, neque adaequate, neque inadaequate, quia illa capacitas non inest tali rei, eo quod sit per se ordinata ad illum actum, sed solum concomitanter. Sic existimo superficiem esse in potentia neutra ad colores, & non tantum ad singulos colores, sed etiam ad colorem absolute, quia nullam naturalem inclinationem ad illum habet. Unde in coelo est superficies sine ullo colore, & in simplicibus elementis, & tam naturalem statum habet ac in mistis, ubi est colorata. Quod si in mistis esse non potest naturaliter sine colore, id non est ratione sui, sed ratione formae. Eodem fere modo existimo esse quantitatem in potentia neutra ad varias figuras, quia nihil omnino pertinet ad naturalem perfectionem vel inclinationem eius secundum se. Sic etiam ex sententia & modo loquendi Philosophorum omnium, res naturales non dicuntur esse in potentia naturali ad formas artificiales quae sunt figurae quaedam, sed in obediencia, quae in illis rebus eiusdem rationis est cum neutra: cur autem obediencia dicatur, statim declarabo. Et idem existimo accidere in materia prima respectu aliquorum accidentium, quantum ad illam spectat: quia materia prima per se primo est propter formam substantialem: accidentia vero [praeter quantitatem, quae est proprietas sibi connaturalis] solum respicit, vel media forma substantiali, vel ratione illius. Unde si quae sunt accidentia, quae ad substantialem formam nihil conferunt, nec ratione illius postulantur, respectu illorum dici potest materia prima esse in potentia neutra, ut ad motum vel quietem, densitatem vel raritatem.

XV.

Neque contra hanc partem procedit fundamentum alterius sententiae, quia talis potentia per se ordinata non est ex natura sua ad huiusmodi formam vel accidentia, neque in particulari, nec in communi, sed est per se ad actum alterius generis, concomitanter vero habet capacitatem ad reliquos. Haec vero ratio seu denominatio potentiae neutrae non excludit, quin talis capacitas connaturalis sit ex parte subiecti tanquam necessario concomitans naturam vel entitatem talis rebus in re ipsa indistincta ab illa, nisi secundum rationem.

XVI.

Atque hinc facile intelligitur, quid dicendum sit de potentia, quam res creatae habent ad recipiendos aliquos actus diuinae & supernaturales virtutis, quos per naturales causas recipere non possunt, ut est ca-

pacitas animae ad gratiam, & intellectus ad lumen gloriae. Non est enim dubium quin talis potentia passiva, & realis sit, & in ipsius re entitate fundata. Non enim dici potest, quod sit sola non repugnantia: nam licet haec simul intercedat, tamen sola non satis est ad realem causalitatem materialem, quam huiusmodi res habent circa actum, quem in se recipiunt, nam est verum ac reale subiectum eius, a quo talis actus accidentalis in esse & fieri pedit. Est igitur in tali subiecto realis capacitas passiva ad talem actum. De hac ergo capacitate disputant Theologi, an naturalis dicenda sit, & scorus in 2. vbi supra, & discipuli eius, illam naturalem appellant. Caietanus vero 1. parte, quaestione 1. & 12. articulo primo, utriusque, & alij Thomista vocant obediencialem, & melius loquuntur, licet possit esse dissentio in solo modo loquendi. Certum est enim, hanc potentiam non esse aliquam rem superadditam naturis rerum, aut ab eis in re ipsa distinctam, nam oportet illam supponere animae capacitatem, de qua eadem rediret quaestio. Unde secundum hunc effectum potest dici talis potentia naturalis subiecto, quia & est cum illo naturaliter congenita, & est ipsamet entitas naturalis eius. Quomodo dixit Augustinus de praedestinat. sanct. cap. 5. *Possit habere fidem & charitatem natura est fidelium.* & D. Thomas 1. 2. quaestione 113. articulo 1. eodem sensu ait, rationalem animam naturaliter esse capacitatem gratiae, & 1. par. quaest. 48. artic. 4. ait, habilitatem animae ad gratiam consequi naturam eius. At vero comparatione ad actum & ad agens, a quibus potentia simpliciter denominatur, non potest haec potentia dici naturalis, ut recte dicit D. Thomas in 1. distinctione 14. quaest. 9. artic. 2. tum quia ille actus est simpliciter & in se supernaturalis, tum etiam, quia non potest a naturali agente reduci ad actum: tum praeterea, quia neque talis actus est ex natura rei debitus tali potentiae, neque ipsa habet naturalem inclinationem ad illum iuxta veriorum Theologorum sententiam. Et ideo vocari solet haec potentia obediencialem, seu potentia obediencia, ut late tractatum in 1. tom. 3. p. disp. 31. sect. 6. Et praeterea videri potest D. Thomas quaestione 29. de veritat. articulo 3. ad 3. & quaestione unica de virtutibus, articulo 10. ad 13. & quaestio. 1. de potent. articulo 3. ad 1. & Capreolus in 1. distinct. 42. quaestio. 1. articulo 3. ad 5. cont. 4. conclus. Et Ferrar. 3. cont. Gent. cap. 102. vbi D. Thomas tractat de 4.

Atque ad hunc modum loquuntur nonnulli Philosophi de potentia passiva, quae est in rebus naturalibus ad formas artificiales, sumiturque hic loquendi modus ex D. Thom. 2. Physicor. lect. 1. Quia etiam illa potentia non est ad eius perfectionem, vel naturalem inclinationem. Unde sub hac ratione potest etiam dici talis potentia neutra, quia neque inclinatur ad actum naturaliter, neque illi repugnat. Quia vero non reducit in actum ab agente mere naturali, sed ab intellectuali, operante, & per artem, quae aliquo modo est superaddita naturae, & per motionem voluntatis, quae imperium dici solet, & ideo talis potentia obediencialem vocatur: nam, ut supra diximus, potentia passiva correspondet actui, unde etiam suscipit denominationem proportionatam illi. Est autem latum discrimen inter potentiam obediencialem ad formas artificiales & supernaturales, nam illa potest reduci in actum ab agente creato per naturales vires operante, haec vero non nisi ab agente increato saltem ut principali. Item, quia actio circa priorem potentiam, licet non sit mere naturalis, ut naturalis actio distinguitur a libera: neque etiam sit naturalis ut naturae debita, est tamen absolute contenta in ordine naturae, ut distinguitur ab ordine gratiae supernaturali, & miraculosa: nam in illa actione nullus interuenit effectus aut motus, qui non possit per virtutes & potentias naturales fieri. Neque per illam actionem fit aliqua forma, quae peti-

neat ad superiorem gradum seu ordinem rerum. Posterior vero potentia non reducit ad actum, nisi per supernaturalem aut miraculosam actionem, aut in modo, aut in substantia. Denique prior capacitas valde limitata est, & ad formas imperfectas: posterior vero amplissima est, adeo ut plene satiari & impleri non possit etiam per potentiam Dei absolutam, ut sumitur ex D. Thoma 2.2. quæst. 24. art. 7. & quæst. 29. de verit. artic. 3. Quidquid enim Deus in illa operetur, semper manet capax ad plura recipiendâ: nam hoc ipsum pertinet ad infinitam potentiam Dei.

Obiter aliquot dubia expediuntur.

XXVIII. **A** Tque hinc resoluitur facile illa quæstio, qualis sit potentia materiæ ad animam rationalem, & an sit dicenda naturalis. Dicendum est enim, vere ac proprie esse naturalem potentiam, quia anima rationalis vere ac naturaliter est actus materiæ. Nec refert, quod illa anima tantum fieri possit per creationem, cum quia materia non est in potentia ad creationem animæ, sed ad unionem, & hæc fieri potest ab agente naturali: tum etiam, quia Deus non creat illâ animam ut supernaturale agens, sed ut pertinens in suo ordine ad complementum causarum naturalium.

XXIX. Item definitur ex dictis facile alia quæstio, scilicet, an in materia, vel subiecto sit potentia naturalis ad recipiendum actum, quem semel habuit & amisit, etiam si iam non possit naturaliter illum recipere. Dicendum est enim, quoad entitatem & capacitatem talis formæ eandem potentiam manere, tum quia illa non est in se diminuta, cum sit indivisibilis, tum etiam, quia quæcunque ratione restituitur illi potentia talis actus, naturali vi illum complectetur. At vero quoad modum recipiendi non est in tali subiecto capacitas proxima, id est, habens omnes conditiones requisitas, ut possit à naturali agente recuperare talem actum. Et ideo quoad hoc potest talis potentia vocari obediens. Neque est inconueniens, quod potentia in se, & respectu actus quasi in termino, sit naturalis, & tamen quod respectu viget, aut modi recipiendi sit obediens: nam hic respectus est accidentarius ex præsuppositione prioris generationis & corruptionis, ad potentiam autem naturalem satis est, quod per se & absolute potuerit ille actus modo & via naturali obtineri.

XXX. Rursum vero hinc oritur, & breuiter expeditur alia quæstio, scilicet, an in rebus naturalibus sit potentia naturalis ad quasdam formas substantiales, quæ nisi adhibita humana arte & industria introduci non possunt, ideoque potius per artem fieri videtur, quàm per naturam, ut sunt forma panis, farinae, & similes. Dicendum est enim, hoc non ob stare, quominus ad illas formas sit in rebus naturalibus potentia, quæ non est alia præter potentiam ipsam materiæ primæ, quæ has etiâ formas includit sub adequato obiecto suo: propter peculiare tamen dispositiones ad huiusmodi formas requisitas, necessaria est peculiaris industria in applicando actiua passiuæ, ut dispositiones ad huiusmodi formas requisitas introduci possint. Quin potius vix sunt aliquæ res substantiales ad humanos usus accommodatæ, quæ humanam industriam non requirant, ut conuenienti modo gigni possint: tota vero hæc industria in applicandis causis agentibus, vel patientibus versatur. Quædam vero sunt ex his rebus, quæ magis pendent ab arte, eo quod nunquàm possint à sibi similibus generari: sed vis per se introducendi illorum formas in solis est vniuersalibus causis, quæ non agunt nisi materia conuenienter per artem præparetur & applicetur.

XXXI. Vltimo inquiri potest circa hanc conclusionem an deur potentia passiuæ violenta. Aliqui enim negant, quia actio nunquàm est violenta ex parte solius potentiæ passiuæ, hæc enim de se indifferens est ad

opposita, teste Aristotele libr. 10. Metaphysicæ cap. 6. text. 14. Caietanus vero in opuscul. supra citat. quâvis neget potentiam neutram, dicit tamen passiuam potentiam in violentam, & naturalem distinguere: nam potentia passiuæ quam lapis habet, ut sursum moueatur, violenta est. Sed distinctione opus est: potest enim potentia passiuæ considerari, vel secundum se, vel prout subest alicui actui. Priori modo reuera nulla est potentia passiuæ violenta, quia cum ipsa sit de se capax talis actus, & non supponatur in ea oppositus actus, non habet unde illi repugnet, sed potius vel ad illum inclinatur, si ad illud sit per se instituta, vel saltem illi non repugnat, sed indifferens est, si tantum concomitantur illam capacitatem habeat. Si vero potentia consideretur, ut est sub aliquo actu, sic potest dici esse potentia violenta ad oppositum actum, respectu totius compositi, in quo manet talis potentia: illi enim violentus est talis actus, non ipsi potentia secundum se. Dicitur autem talis potentia violenta, non quia ipsa violenter in se composito, nam potius est naturalis, sicut homini est naturale esse mortalem, sed violenta dicitur, quia est ad actum ipsi suppositum violentum. Vnde fit, ut talis potentia violenta non distinguatur re à naturali, sed habitudine tantum ad diuersos actus. Adde, quod licet potentia passiuæ a respectu plurium actuum positiuorum quorum est receptiua, non sit secundum se spectata violenta, ad alterum illorum, quia neutrum sibi determinat ex naturali sua inclinatione, sed ex aliqua forma: tamen si comparatio fiat non inter actus positiuos, sed inter positiuum actum & priuationem eius, sic fieri potest, ut potentia passiuæ secundum se sit violenta ad carentiam actus, ut quædam ex naturali inclinatione passiuæ determinat sibi talis actum tanquam sibi debitum: quo modo materia cœli esset violenta sine propria forma, de qua re aliqua tergi utomo 3. par. disp. 8. sect. 4.

Tertia assertio de potentia prædicamentali.

XXII. **D**ico tertio: potentia prædicamentalis semper est potentia naturalis comparatione ad suum actum, non tamen semper comparatione ad subiectum cui inest. Hæc assertio colligitur facile ex omnibus hæcenus dictis, nam in primis omnis potentia, quæ est species qualitatæ est per se primo instituta & ordinata ad actum, ergo est potentia naturalis ad suum actum. Primum quidem & per se respectu actus adæquat, secundario vero est respectu inadæquatorum actuum, qui sub adequato obiecto continentur. Quod etiam facile confirmari potest inductione in omnibus potentiis tam propriis animæ, quæ simul sunt actiue & passiuæ quam in aliis pure actiuis, quæ semper inclinantur ad actiones suas. Deinde patet excludendo alia membra, nam potentia obediens ex vi suæ rationis nunquàm est particularis potentia prædicamentalis, sed quæcumque res comitatur iuxta modum earum. Vnde si aliquando potentia obediens est res pertinet ad secundam speciem qualitatæ, ut est, v.g. potentia obediens animæ rationalis ad lumen gloriæ, quæ non est alia nisi intellectus ipse, talis (inquam) potentia non ideo est species qualitatæ, quia obediens est, sed quia comitatur quandam entitatem, estque idem cum illa, quæ alias secundum propriam rationem est naturalis potentia, & idem est in omnibus similibus.

XXXI. Rursum in hoc genere prædicamentalis potentiæ non datur potentia neutra, quia includunt oppositas rationes: nam potentia neutra est, quæ non inclinatur ad actum: potentia autem prædicamentalis cum sit per se primo instituta ad actum, inclinat ad illud, siue per se primo, siue per se secundo. Quod si demus in eandem rem posse simul cadere, ut sit per se primo instituta, & inclinata ad aliquod genus actuum, & quod concomitanter habeat capacitatem ad aliquos

actus recipiendos ad quod non inclinatur, ut de materia primi respectu aliquorum actuum accidentalium supra dicebamus: dicendum in primis est talem potentiam non esse neutram, quatenus predicamentalis est, sed ut concomitantem includit aliquam capacitatem transcendentalem. Deinde addimus nullam esse potentiam predicamentalem, quæ proprie habet huiusmodi potentiam neutram, sed obedientialem. Et ratio est, quia nulla est potentia predicamentalis pure passiva, ut diximus, potentia autem pure actiua naturaliter solum potest efficere actiones sibi proportionatas, ad quas non est potentia neutra, sed naturalis, quod vero eleuetur ad alias actiones, id solum esse poterit per potentiam obedientialem. Et eadem ratione potentia animæ, quatenus actiua sunt, non habent potentiam neutram. Neque etiam ut passiva sunt, quia recipiunt à seipsis, & ita connaturaliter recipiunt. Quod, si aliquando mere passive se habent respectu aliquorum actuum, quod ab aliis recipiunt naturaliter, id semper est in ordine ad proprios actus perficiendos, & ideo etiam illos actus connaturaliter recipiunt, nisi per potentiam obedientialem ad superiores actus eleuentur.

XXIV.

Potestas in multa d. genere qualitate violenta est respectu sui actus.

Atque hinc à fortiori concluditur, non dari in hoc ordine potentiam violentam, respectu actus, cum ad illum naturaliter inclinetur & ordinetur. Dico autem respectu actus, quia respectu subiecti alienius potest esse violenta, ut si non sit illi innata, sed extrinsecus addita, ut statim declarabimus. Sic enim intelligendum est & limitandum, quod supra de potentia actiua diximus. Dices: Actus violentus est violentus voluntati, nam est contra naturam eius, ut patet ex D. Thom. prima secundæ, quæstione 71. articulo secundo, ergo potentia voluntatis ad talem actum est violenta, & tamen est propria & predicamentalis potentia respectu talium actuum. Respondetur primo, talem actum dici contra naturam, quia est contra perfectissimam inclinationem naturæ: non vero quia sit contra omnem naturam inclinationem, ipsa enim voluntas etiam habet aliquam inclinationem ad corpus, & ad bona sensibilia, & ideo non est actus ille simpliciter violentus, quod ex eo etiam patet, quod absolute voluntarius est. Adde etiam illum actum ut actus est, non esse proprie contra naturam, sed ut aliquem defectum, vel priuationem habet, & ut sic non ad potentiam, sed ad impotentiam potius pertinere.

XXV.

Aligua potentia de genere qualitate violenta est respectu sui actus.

Tandem vltima conclusionis pars facilis est. Reguliter enim huiusmodi potentia predicamentales sunt propriæ passionis, & ita etiam ex parte subiectorum sunt naturales potentia, innata, & fluens ab essentiis substantiarum, ut per se constat, aliquando verò sunt extrinsecus adiectæ, quod solum videtur contingere in quibusdam virtutibus actiuis, quæ sunt instrumenta externorum agentium, ut patet de impetu impresso lapidi, ut moueatur sursum. Propter has ergo facultates instrumentarias dixi, potentiam predicamentalem non semper esse connaturalem subiecto, nam hæc facultates ad hanc speciem qualitatatis pertinent. Possunt autem interdum esse violentæ, ut in exemplo posito: interdum vero supernaturales & diuinitus infusæ, & aliquando possunt esse indifferetes, licet sint à causis creatis, ut si igni imprimatur impetus, quo circulariter in sua sphaera moueatur. Neque in hoc occurrit specialiter difficultas.

SECTIO V.

Utrum unicuique potentia proprius actus respondeat, & quomodo.

I.

Suppono, aliud esse comparare rem in potentia ad rem in actu: aliud vero esse comparare potentiam ad actum. In priori enim comparatione non confertur potentia agens, vel patiens ad a-

ctum suum, sed eadem res possibilis ut possibilis ad seipsam, ut actu existentem, quæ non se habent proprie ut potentia & actus, sed ut res in potentia, & res in actu, quod valde diuersum est. De qua distinctione diximus supra disp. 31. ubi etiam tractauimus, an essentia, & existentia creaturæ comparentur ut vera potentia, & actus secundum rem, an secundum rationem tantum. In præsentem ergo non comparamus rem in potentia ad rem in actu, quia non agimus de potentia obiectiua, seu logica, ut supra vidimus: sed comparamus realem potentiam, quæ non est nisi actiua, vel passiva ad proprium actum. De quibus etiam potentias agere possumus, vel late & quasi transcendentaliter, vel stricte & predicamentali, id est, prout tales potentia ad predicamentum qualitatis pertinent. Et utrumque explicabimus: nam licet hic posteriori tantum ratione de potentiis agamus, tamē, ut exacte res intelligatur, oportet omnes modos potentiarum & actuum attingere, & inter se comparare.

Questionis resolutio.

Dico ergo primo: Cuiuslibet potentia tam actiua, quam passiva respondet proprius actus, sed diuersimode, nam potentia passiva correspondet semper aliquis actus formalis actiua, & periciens ipsam: potentia vero actiua, ut sic non respondet actus formaliter actiua ipsam, sed ab ea manans. Primæ pars assertionis sumitur ex Aristotele 9. Metaph. ubi omnem potentiam declarat per habitudinem ad actum, ut latius dicemus sectione sequente. Præterea constat ex ipso nomine & ratione potentia, cui operatio correspondet, aut certe operatum, seu terminus operationis ad operatio actum significat, ut per se manifestum est.

Secunda item pars conclusionis est per se satis clara ex propria ratione potentia passiva, quæ ad recipiendum ordinatur: in hoc enim distinguitur ab actiua ut talis est: receptio autem propria & physica consistit in adhesionem vel vnione alicuius actus formalis. Dico autem propria & physica, quia etiam dicitur recipi aqua in vase, & locatum in loco: illa tamen receptio solum est extrinseca, per quandam contactum, unde illi non correspondet propria potentia passiva, de qua loquimur: propria ergo receptio seu passio est, quæ fit per intrinsecam vnionem, & actuationem potentia. Necesse est ergo, ut potentia passiva correspondeat proprius actus actiua formaliter talis potentia. Actiua (inquam) vel aptitudine vel actu. Non est enim de ratione potentia passiva ut sic, semper esse sub actu suo, ut latius dicemus sectione sequente. Est tamen de ratione eius, ut ei correspondeat actus formalis illi proportionatus, quique possibilis sit iuxta proportionem ipsius potentia, sc. ut si potentia mere sit naturalis, actus sit etiam naturaliter possibilis: si vero sit potentia tantum obedientialis, actus sit possibilis, vel per artem vel per supernaturalem vim iuxta modum obedientialis potentia, & iuxta regulam superius positam, quod potentia passiva correspondet potentia actiua cum proportionem.

Deinde circa hunc actum potentia passiva considerandum est, duplicem rationem ex natura rei distinctam in tali actu inueniri (præsertim quādo actus non est cogenitus) vna est ratio actualis passionis, alia est ratio formæ in facto esse. Quod enim hæc duæ rationes sint ex natura rei distinctæ, & interueniant in reductione potentia passiva in actum, constabit infra disputando de Passione. Quod vero sub utraque ratione sit formalis actus potentia passiva, patet, quia sub utraque extrinsece adheret potentia passiva, & illam reducit de potentia in actum. Vnde Aristoteles definiens motum (quod in re idem est quod passio) dicit esse actum entis in potentia. Definiens vero formam, seu animam, dicit esse actum materia seu corporis. Neque

Neg. repugnat vnam & eandem potentiam duobus modis actuari, quia illi sunt inter se ordinati, & ubi est vnum propter aliud, ibi est vnum tantum. Quocirca sicut fieri ordinatur ad esse, & via ad terminum, ita actus seu actuatio positionis ordinatur ad actum formae, seu informationis. Vnde licet via generationis passio sit primus, & immediatus actus potentiae passivae: tamen vita intentionis, & perfectionis prior actus est ipsa forma, seu terminus passionis. Et ideo illi primo, & per se proportionatur potentia passiva, & ab illo sumit propriam rationem, & speciem, iuxta ea, quae inferius dicemus.

Atque hinc facile constat vltima pars de potentia activa, & actu eius: potentia enim activa ut sic non est ad recipiendum, sed ad agendum: ergo actus illi correspondens non debet esse per modum receptionis, vel informationis, sed per modum emanationis tantum. Et confirmatur ac declaratur, nam sicut potentiae passivae correspondet passio, vel terminus passionis, ita potentiae activae correspondet actio, & effectus seu terminus actionis: de effectu autem constat, per se loquendo non esse actum informantem potentiam agentem, imo nec proprie actum eius, ut statim dicam. De actione vero Aristot. 3. Phys. 9. Metaphys. docet non esse actum formalem ipsius agentis. Et quamvis de actione transeunte specialiter loquatur, tamen infra disputantes de actione ostendimus, formaliter id esse verum de omni actione, ut sic: quia licet actio immanens sit formalis actus suae potentiae activae, non tamen id habet ex eo, quod actio est, sed ex eo, quod simul est passio talis potentiae, ut passiva est. Sicut etiam terminus, vel effectus illius actionis est actus formalis eiusdem potentiae, non ex eo (formaliter loquendo) quod est effectus eius, ut principiefficientis, sed ex eo, quod est forma respiciens capacitatem passivam talis potentiae: ergo in vniuersum actus potentiae activae, ut activa est, non est formalis actus eius.

Propter quod D. Thom. 1. part. qu. 25. art. 1. ad 1. dicit, potentiam activam non diuidi contra actum, sed potius fundari in eo, in quo videtur aliquo modo repugnare primae parti nostrae assertionis: non vero repugnat, quia loquitur de actu informante, seu intrinsece dante esse: nos autem abstractius locuti sumus. Itaque vult, potentiae activae non correspondere actum, quia eam proprie actuet, cui non repugnat, quod illi respondeat actus, qui ab illa sit: qui non tam est actus eius, quam alterius, scilicet effectus, vel passiva potentiae.

Ex quo intelligi potest, cum a potentia activa duo ex natura rei distincta manant, scilicet, actio & terminus seu effectus, proprius aut formalis dici, actio nem ipsam esse actum correspondentem potentiae activae, quam terminum eius. In quo videtur esse nonnullum discrimen inter potentiam activam, & passivam, cuius ratio est, quia licet effectus sit per se primo intencus, & ad illum actio ordinetur: tamen non ita formaliter respicit agens habitudine intrinseca & transcendentali, sicut ipsa actio: & ideo per actionem ut sic constituitur potentia activa in ratione actualitatis agentis, & non per effectum: & ideo proprie ac formaliter dicitur actio esse actus correspondens tali potentiae. At vero in potentia passiva, non sola passio, sed etiam forma, quae est terminus eius, respicit talem potentiam intrinsece, & transcendentaliter respectu, & actuat illam. Dices, ergo actus respondens potentiae activae est formalis actus eius: nam actio ut sic est formalis actus agentis. Respondeo esse actum formalem denominatione, non informatione, quia non respicit agens ut in quo sit, sed ut in quo sit: & ideo licet in modo denominandi imitetur actum formalem, re tamen vera non est talis actus.

Ex quibus inferitur non omnem potentiam comparari ad actum ut proprium subiectum eius, sed illam tantum, quae passiva est. Probatum facile ex di-

ctis, quia solus actus potentiae passivae est actus informans, vel actuans ipsam. Quod etiam ipsa ratio potentiae passivae praese fert: nam cum eius munus sit recipere, illa sola est, quae habet vel constituit rationem subiecti alicuius actus. Hic vero statim sese innuabat quaestio, an actio transiens sit in potentia agente, ut in subiecto: nunc vero partem negantem, ut veram supponimus, & vniuersaliter actionem ut actionem non recipi in potentia agente ut sic, sed si aliquando in ea manet, id esse quatenus ipsa simul est patiens, quod nunquam contingit, nisi quando in se recipit terminum actionis. De qua re dicemus late infra, de actione & passione disputantes.

Sed obicit hic potest, nam omnis actus recipitur in aliqua potentia: ergo maxime in illa cuius est actus, seu, ad quam dicitur habitudinem: ergo & conuerso omnis potentia est subiectum sui actus. Respondetur distinguendum esse de actu, nam ut supra dixi disputando de existentia creaturae, actus interdum dicitur absolute, id est, sine respectu ad potentiam agentem, vel recipientem, opponitur ergo potentiae obiectivae, excluditque statum excludendi tantum in potentia, & sic Deus dicitur actus & intelligentiae & actualis existentiae. De ratione ergo talis actus non est, quod sit in subiecto: nunc vero non loquimur de illo actu. Alio autem modo sumitur actus: elatue ad potentiam agentem vel patientem: & de hoc etiam distinguendum est: nam actus potentiae passivae proprie ac formaliter est in subiecto, quia haec est propria habitudo eius ad suam potentiam: actus vero potentiae activae formaliter, & secundum rationem propriam suam non est in subiecto, quia secundum propriam rationem non dicitur habitudinem inexistendi suae potentiae, sed amandi ab illa. Secundum rem autem, si actio sit accidentalis, inhæret illi subiecto, cui inhæret passio: si vero sit substantialis, non oportet, ut semper habeat proprium subiectum, sed satis est, si per identitatem coniungatur termino tanquam modus eius, quae omnia declarabuntur latius dispu. 48. & aliquid supra tactum est dispu. 38.

Vltima assertio de distinctione actus a potentia.

Vltimo dicendum est, quamvis vnicuique potentiae respondeat actus illi proportionatus, semper tamen esse aliquid in re & in essentia & specie distinctum ab ipsa. Prior pars de proportionatione ex terminis ipsis est manifesta, nam si potentia respicit actum & actus respondet potentiae, necesse est, ut inter se seruent proportionem. Item, si potentia sit passiva, oportet, ut capacitatem habeat ad recipiendum actum, & ut actus habeat aptitudinem ad actuandam illam, & haec est proportio inter talem potentiam & actum requisita. Si vero potentia sit activa, oportet ut aliquo modo in se contineat suam actionem, & vim ac perfectionem ad eliciendam illam: & haec est proportio requisita in tali potentia.

Altera vero pars de distinctione in re facile etiam probari potest. Primo in comuni, quia respectus potentiae ad actum realis est. Deinde in particulari, quia potentia activa est principium effectuum sui actus: non est autem vera efficientia, nisi inter ea, quae in re distinguuntur. Potentia autem receptiva est causa materialis sui actus, & conuerso actus est formalis talis potentiae, eam vere ac intrinsece efficiens: ergo huiusmodi actus & potentia necessario distinguuntur in re ipsa. Vnde Aristot. 1. 9. Metaph. ca. 3. tamquam manifestum sumit potentiam & actum aliud & aliud esse, ut inde concludat, rem quae est in potentia, non semper esse in actu contra antiquos, qui oppositum asseruerunt. Ex quo sumitur noua confirmatio, nam potentia est separabilis a suo actu in re ipsa: ergo distinguuntur in re. Quocirca cum Aristot. 3. Metaph. cap. 6. ait, potentiam & actum non facere multa, sed vnum, non

VIII.

Obiecto

centra

actionem

soluitur.

IX.

X.

Aristot. 1. 9.

non

non

non est sensus ipsa esse vnum & idem, sed componere vnum: loquitur enim de potentia receptiva & actu formali. Et eodem fere sensu ibidem ait, quod prius erat in potentia, postea esse in actu, non quia ipsamet potentia receptiva fiat actus, sed quia eadē, quæ prius carebat actu, postea sub illo constituitur. Quamvis etiam intelligi possit, non de potentia & actu, de quibus nunc loquimur, sed de re, quæ dicitur esse in potentia per non repugnantiam, vel per denominationem à potentia agente, vel recipiente: sicut enim illa eadem res, quæ erat in potentia, reducitur in actum, cum fit, quod supra declaratum est, cum de diuisione entis in ens in potentia, & in actu ageremus.

XI.

Est autem hic obseruandum, distinctionem hanc inter actum & potentiam non semper esse æqualem, nam interdum est proprie & in rigore realis, interdum sufficit modalis: nam etiam modus est actus per modum formæ eius rei quam modificat, & potest etiam ab illa effectiue fieri. Quando vero hæc distinctio fit realis: quando vero solum modalis, ex particulari natura vniuscuiusque actus & potentie, & ex aliis effectibus vel signis colligendum est. Quod si quis dicat, interdum distinguere solum ratione actum & potentiam vt genus & differentiam, respondebimus, id habere locum in actu & potentia logicis, seu Metaphysicis: nos autem loqui de potentia reali & physica cum suo proprio actu comparata.

XII.

Vltima denique pars de distinctione essentiali facile ex dictis constat. Nā potentia & actus distinguuntur secundum rem, & differunt secundum habitudines omnino diuersas, & oppositas: ergo differunt secundum essentialē rationem. Dices, etiam actio & passio differunt secundum diuersas habitudines, & tamen in re non differunt. Respondetur etiam actionem & passionem, eo modo quo concipiuntur vt diuersa, distinguere essentialiter, cum distinguantur genere & prædicamento. Quod vero non distinguatur secundum rem, ideo est, quia illæ habitudines nō sunt oppositæ, sed potius necessario connexæ in vna & eadem mutatione, actus vero & potentia non solum dicunt diuersas habitudines, sed etiam oppositas: imo sese respiciunt, tanquam terminos illarum habitudinum: & ideo cum aliis habitudines sint diuersarum rationum, necesse est, vt actus & potentia non solum in re distinguantur, sed etiam diuersificetur in suis rationibus formalibus, seu essentialibus. Quod etiam inductione ostendi potest, siue sumantur potentia & actus transcendentaliter, vt patet in materia & forma, & in quolibet principio actiuo, & eius actione, siue prædicamentaliter, vt nos præcipue loquimur: intellectus enim & intellectio essentialiter differunt, & sic de cæteris.

XIII.

Actus & potentia an semper sub eodem genere.

Hic vero occorrebat statim quæstio, esto potentia & actus specie differant, an necessario esse debeant sub eodem genere: hæc enim quæstio late disputari solet, præsertim propter Aristot. 12. Metaph. ca. 5. dicentem, eadem esse principia rerum in omnibus generibus. scilicet actum & potentiam. Sed hæc res late est à nobis disputata supra disp. 14. & ideo breuiter dicendum est, potentiam actiuam & actum non necessario esse eiusdem generis: imo si sermo sit de proprio & immediato actu, qui illi respondet, quique est actio, semper esse diuersi generis, cum principium agendi semper sit substantia, vel qualitas: si vero ipse terminus seu effectus dicatur actus talis potentie, interdum erit eiusdem, interdum diuersi generis, pro ratione agentis vniocuiusque vel æquiuoci, vt satis constat ex supra dictis de causis agentibus. At vero potentia passiva transcendentaliter sumpta non semper est eiusdem generis cum suo actu, sed tunc solum, quando potentia est per se primo ordinata ad actum, vt citato loco late declarauimus. Quapropter potentia prædicamentalis, si passiva sit semper est eiusdem generis cum suo actu formali & perfecto: nam huiusmodi potentia passiva, vt declarauimus solum illa est, quæ simul

est actiua per immanentem actum: actus autem immanens eiusdem generis est cum sua potentia, cum sit vera qualitas, vt præced. disp. ostensum est.

SECTIO VI.

Utrum actus sit prior potentia duratione, perfectione, definitione, & cognitione.

As omnes comparationes inter actum & potentiam fecit Aristot. li. 9. Metaph. c. 8. & sequentibus. Et fere easdem fecimus supra inter causam & effectum, & postea inter substantiam & accides, De quibus tere eadem ratio est quæ de actu & potentia, nam inter hæc etiam aliqua ratio causæ & effectus intercedit. Semper autem est præ oculis habenda illa distinctio, quod aliud est comparare rem ipsam, quæ dicitur esse in potentia obiectiua, seu logica, ad rem existentem in actu: aliud vero est comparare potentiam realem ad realem actum illi correspondentem. Aristoteli enim in dicto loco interdum in vno sensu, interdum in alio loqui videtur. Est autem in his longe diuersa ratio, & ideo sigillatim ac breuiter de his comparationibus dicendum est.

Comparatur res in potentia ad seipsam in actu existentem.

In priori ergo sensu, siue in communi de actu & potentia loquamur, siue in particulari de eadem re prout in potentia, comparata ad seipsam prout in actu, clarum est, actum esse priorem quam potentiam perfectione, quia vnicuique rei melius est esse in actu, quam in potentia, imo absque esse in actu nulla est vera & realis perfectio, quæ in rerum natura aliquid sit, vt supra tractando de existentia declarauimus. Et ideo simpliciter etiam comparando actum ad potentiam, melior est actus ex suo genere: quare cæteris paribus quo res plus habet de actu, magisque est separata à potentialitate, eo est perfectior. Et hinc etiam fit, vt cæteris paribus quo res minus est cõposita ex actu & potentia passiva, & per seipsam actualior est, eo sit perfectior, quia eo magis elongatur ab esse in potentia: huiusmodi enim esse in potentia aut maxime fundatur in potentia passiva aut in potentia logica cum extrinseca potentia actiua causæ agentis.

Rursus secundum hanc etiam comparationem certum est, actum esse priorem potentia cognitione, quod in duplici sensu sumi potest, primo comparando res diuersas, ita vt illa censeatur cognitione prior, quæ plus habet de actu minusque potentialitatis includit quod est verum: si per illam prioritatem non intelligatur ordo aliquis inter huiusmodi res, ita vt vna prius debeat cognosci, quam alia: hoc enim non est necessarium, vt per se constat: sed intelligatur solum illa prioritas cõsistere in quadam maiori aptitudine quæ ex parte talis rei est, vt cognoscatur, quomodo dixit Aristot. 2. Metaph. tex. 4. sicut habet aliquid, vt sit ens ita se habere, vt sit cognoscibile. Quod etiam est verum consideratis meritis rerum secundum se, quoad nos non ita semper contingit, vt latius diximus disp. 9. sect. vlt. Secundo modo intelligitur assertio comparando eandem rem in potentia ad seipsam in actu, & sic præcipue loquimur: idque significat Aristot. supra ca. 11. dicens, quæ sunt potestate, non posse intelligi, nisi reducantur in actum, quia actus est principium cognoscendi vnamquamque rem. Quod verum est et de actu existentis, ac per se loquendo de scientia, quatenus ex rebus ipsis comparatur, aut habetur. Quod in nobis manifestum est: non enim possumus cognitionem rerum consequi, nisi à rebus existentibus in initium sumamus. Neque enim res possibiles cognoscimus, nisi ex actualibus, neque præteritas, aut futuras, nisi ex iis, quæ aliquando præterites fuerunt, neque

neque privationes cognoscimus, nisi ex rebus positivis & negentia rationis, nisi ex rebus. Et ratio in nobis est clara, quia sumimus scientiam ex rebus imo & per sensum illam accipimus: non possunt autem sensus immutari nisi à rebus actu existentibus.

Veruntamen non solum in nobis, sed etiam in Deo ipso hoc verum habet, si recte & accommodate intelligatur, quia etiam Deus ipse omnem suam scientiam habet primo, & per se circa rem actu existentem, vel ex re actu existente, nam prima ac per se cognoscit seipsum, qui necessario actu existit: deinde licet, cognoscat creaturas posibles independentes ab actuali existentia earum, non tamen cognoscit illas nisi per seipsum, & virtutem suam cognitam, & eminenter contingentem in sua actualitate omnes creaturas posibles. Quia licet Deus non accipiat scientiam à rebus extra se: accipit (ut ita loquamur) scientiam rerum extra se à seipso, ut à primario obiecto cognito.

Alia vero ratio est de scientia angelorum, quæ est veluti media inter divinam & humanam, & potest interdum esse de rebus possibilibus in seipsis immediate. Et ratio est, quia angeli habent scientiam per infusionem specierum à prima causa: & quoad hoc quodammodo habent scientiam per doctrinam potius, quam per intentionem. Et ideo dixi, sermonem esse de scientia, quatenus ex rebus ipsis comparatur, & habetur. Unde etiam in nobis contingere potest, ut per doctrinam habeamus notitiam de rebus possibilibus, etiam si per suam actualem existentiam non moveant sensum & intellectum nostrum. Et ratio est, quia, quando cognitio habetur per doctrinam, vel infusionem, iam supponit scientiam earundem rerum in alio docente, vel influente, in quo est scientia ex rebus, vel ex aliqua re actu existente: & ita etiam in scientia per doctrinam, verum habet, quod saltem mediate provenit ex aliqua re actu existente, & sic intenditur ad cognitionem possibilium.

In quo est etiam notanda differentia inter humanam cognitionem & angelicam: quod humana cognitio, quæ acquiritur per doctrinam nunquam potest esse perfecta, & habere rationem scientiæ nisi simul ex rebus actu existentibus & cognitis aliquo modo sumatur, quia non potest intellectus humanus ex vi solius disciplinæ proprios rerum conceptus formare, quia doctor humanus proprias rerum species imprimere non potest, sed solum loqui verbis & signis ad placitum, quæ non sufficiunt ad proprios rerum conceptus formandos. Quare necesse est, ut interdum iuvetur discipulus experimento sensuum. Propter quod dixit Aristot. 1. lib. Poster. cap. 14. eum qui sensu aliquo caret, non posse consequi perfectam scientiam earum rerum quæ solo illo sensu possunt percipi: & 2. Physic. cap. 1. ait eum à natiuitate, qui de coloribus ratiocinatur, de omnibus differere, nam rem ipsam concipere non potest. Homo igitur, etiam cum per doctrinam addiscit, iuvare debet sensibus, qui solum circa res singulares, & existentes versantur, ut possit scientiam acquirere, quamquam post semel acquisitam scientiam possit eam perfecte retinere, & ea perfecte uti circa rem non existentem, ut per se notum est, & tradit Aristoteles 2. de anima, capite 4. & lib. 3. capite 4. At vero angelica scientia potest esse perfecta circa rem possibilem, etiam si ab angelo nunquam sit cognita, ut existens, nec per aliam rem obiectivè cognitam, ut existentem, sed immediate per suam speciem. Et ratio est, quia angeli à suo Doctore Deo proprias & perfectas rerum species accipiunt simul cum intellectu lumine sibi connaturali, quæ sunt perfecta principia propriæ scientiæ talium rerum. Verum est tamen has ipsas res posibles non sciri secundum verum esse essentia: sine aliqua habitudine ad actuale esse existentia: nam, ut supra diximus, essentia realis non est, nisi quæ apta est ad existentiam. Et secundum hanc consideratio-

nem potest etiam dici actus, prior definitione quam potentia, quia nec definiri potest, nec perfecte intelligi quid sit esse in potentia, nisi esse in actu, vel per habitudinem ad illud.

Comparantur in duratione res in actu & in potentia.

Vltimo dicendum est in hac comparatione. Non est simpliciter necessarium, ut esse in potentia præcedat duratione esse in actu, neque è conuerso, ut esse in actu præcedat esse in potentia, neque in eodem individuo, neque in diuersis in eadem specie: de facto tamen in omnibus rebus extra Deum esse in potentia præcedere duratione esse in actu, tam in speciebus quam in singulis indiuiduis, quamquam necessarium esse in actu virtuali seu eminenti ipsius Dei antecedere non tempore, sed natura quodlibet esse in potentia. Prior pars huius assertionis sequitur ex opinione Aristotelis ponentis modum æternum: sic enim non solum in Deo, sed etiam in creaturis (loquendo in communi ac confuse, & non in particulari de hac aut illa creatura) non antecessit duratione esse possibile ad esse in actu, quia ex æternitate ponuntur creaturæ actu existisse. Et quamvis illa assertio Aristotelis falsa sit, non est tamen omni ex parte impossibilis, & ideo diximus non esse necessarium ut esse in potentia præcedat duratione ante esse in actu: Qui vero negant fieri posse aliquam creaturam ab æterno, consequenter dicent, esse in potentia necessario supponi ordine durationis ante esse in actu, in his rebus, quæ possunt esse in potentia, in Deo etiam non habet locum hæc comparatio eo quod ex intrinseca necessitate sit in actu. Hanc vero sententiam non exstimamus veram, nisi in rebus successivis, & ideo absolute loquendo de creaturis, non consensimus necessarium, ut esse in potentia duratione præcedat rei productionem. Potuit enim qualibet species rerum permanentium ab æterno produci, & ita potuit, & ipsa species semper esse in actu ratione vnius, vel plurium indiuiduorum, & quodlibet etiam indiuiduum, diuissim loquendo, potuit ex æternitate esse in actu pro Dei arbitrio.

At vero de facto, cum ex fide constet omnia fuisse in tempore producta, sit, ut omnes species omniaque indiuidua rerum creaturarum prius fuerint in potentia, quam in actu proprio & formali. Aristoteles autem, quia posuit successionem generationum perpetuam, dixit lib. 9. Metaph. cap. 8. licet respectu eiusdem subiecti, esse in potentia præcedat esse in actu, tamen respectu totius speciei, seu collectionis omnium indiuiduorum, ante quodlibet esse in potentia antecedere aliquid esse in actu: quia non posset id, quod est in potentia, in actum reduci, nisi supponeret aliud in actu existens. Verum hæc sententia, ut dixi procedit ex falso fundamento. Ratio vero tacta solum probat vltimam partem nostræ conclusionis, nimirum respectu totius speciei existentis in potentia, necessarium supponi in actu, aliquam eminentem virtutem à qua possit illa potentia in actum reuocari. Non enim potuissent creaturarum species esse in potentia nisi præcessisset aliquid agens in cuius virtute continerentur, & ideo necesse est, ut non prius fuerint in potentia, quam in aliquo actu, in quo virtualiter, seu eminenter fuerint contentæ, quem actum oportuit esse de se, & omnino necessarium, alioquin etiam ille prius fuisset in potentia quam in actu. Unde etiam debuisset contineri in illo actu eminenti & virtuali, cumque non possit in infinitum procedi, necessario sistendum est in aliquo actu per se necessario virtute continente omnia, quæ habent esse in potentia. Atque ita in tota latitudine entis esse in actu est primum omnium, & ab illo quodammodo habet originem, quod res aliquæ sint in potentia. Et licet esse in actu ipsius entis necessarii non præcedat duratione

VII.

VIII.
Res omnes
extra Deum
prius duratione
existere in
potentia, quàm
in actu.

tionem ante esse in potentia aliorum entium possibilia, quia statim ac illud est ex virtute eius, cetera sunt possibilia, antecedit tamen ordine naturæ ob eandem causam.

Comparatur unaquæque potentia ad suum actum.

IX. Circa alteram comparationem inter potentiam realem & actum eius, quæ magis ad nostrum institutum spectat, distinguere ulterius possumus inter potentiam late & transcendentaliter sumptam, & propriam potentiam prædicamentalem: verumtamen ne in re facili immoremur, dicemus simpliciter & in communi, & simul indicabimus, si aliquid fuerit proprium potentie prædicamentalis.

X. Primo ergo dicendum est, actum potentie agentis, ut sic ex suo genere non esse priorem perfectione, quam potentiam, imo neque tali potentia ut sit, addi perfectionem ex eo, quod exerceat talem actum. Probatur: nam talis actus est aut actio huius potentie, aut terminus actionis: actio autem ut sic quid im perfectum est, ut per se constat: terminus item actionis per se loquendo non excedit virtutem actiuam, nisi fortasse illa tantum sit instrumentalis, ut attigit Aristot. libro 18. Metaphysicorum caput. septimo. Potentia ergo actiua ex suo genere non habet, quod sit minus perfecta, quam actus eius, imo cum ab illa procedat eius actus, & ab ea participet quidquid perfectionis habet, necesse est, ut ex suo genere sit perfectior, & quod perfectissima potentia actiua superet in perfectione quemlibet actum, quia ab ipsa manare potest: quamvis in particulari aliqua virtus actiua possit esse æqualis perfectionis cum suo actu quoad terminum actionis, ut in vniuocis agentibus, aliquando vero sit minus perfecta, ut in virtutibus instrumentalibus.

XI. Quod vero talis actus non perficiat ipsam potentiam, de termino actionis omnes fatentur nisi aliunde recipiatur in ipsamet potentia: tunc enim perficiat illam, non quia est terminus actionis eius formaliter loquendo, sed quia ipse est actus formalis eius, & ita comparatur ad illam, non ut ad potentiam agentem, sed ut ad recipientem. Secunda autem hæc habitudo terminus actionis ut sic est res extrinseca ipsi potentie agentis, & ut supra dicebam, non est proprie actus eius, quia per se non habet habitudinem ad illam, sed media actione: non est ergo perfectio eius. De actione vero primum id constat de potentia actiua Dei, & actione eius, quæ proprie solum est actio ad extra: non est autem melius aut perfectius illi potentie actu agere, quam non agere. De actione vero potentie actiue creatæ aliqui dubitant, vel oppositum sentiunt, tamen si actio sit transiens, non est formalis actus ipsius potentie agentis, sed solum extrinsece illam denominat actu agentem: denominatio autem extrinseca non est perfectio propria & formalis: licet enim à quibusdam vocetur extrinseca perfectio, re tamen vera hoc non est esse perfectionem, nisi nomine tantum. Quia, si est extrinseca, nullum esse reale cõfert rei denominatæ: ergo nec realem perfectionem: hæc enim non est sine esse reali, de quo plura dicemus infra disputando de actione. Si vero loquamur de actione immanente, illa quidem est perfectio formalis eius potentie, à qua manat, quia in illa manet, & ideo non tam est perfectio eius ut agens est, quam ut recipiens est, & consequenter non perficit actio, ut actio, sed ut receptio, seu passio. Atque ita sit, ut potentia agens ex ratione sua non perficiatur actu suo: sed potius ipsa perficiat effectiue actionem suam, & illam perficiat, vel passum, vel effectum.

XII. Deinde dicendum est, potentie actiue operationem, per se loquendo, non esse priorem cognitione, aut definitione ipsa potentia, sed potius è conuerso,

nisi solum in potentia prædicamentali, quæ per se primo instituta est ad talē actionem. Probatur prior pars, quia virtus actiua ex suo genere est eminentior actione sua, & potest esse res omnino absoluta, etiam à transcendentali habitudine ad suum actum: ergo cognitio aut definitio talis virtutis per se non supponit cognitionem actionis eius, nec per se illam requirit in sua absoluta definitione. Quin potius è conuerso, cum illa actio quatenus talis est, dicat habitudinē ad tale principium, per se requirit, ut per ordinem ad illud cognoscatur ac definiatur. Et è contrario, quia illa virtus est per se causa talis actionis eminenter continens illam, cognita perfecte tali virtute, per illam tanquam per causam, poterit actio eius cognosci: ergo ex se talis potentia est potius prior cognitione suo actu, quam è conuerso.

Dices: Potentia actiua Dei etsi sit omnium perfectissima & absolutissima, non potest ex æde cognosci seu deprehendi quin cognoscatur actio eius, saltem ut possibilis: ergo pendet exacta cognitio potentie ex cognitione actionis, ergo ex hac ratione potest talis actio dici prior cognitione sua potētia. Non desunt qui negent assumptum: ego vero illud admitto, tendum censeo & negandam consecutionem, quia cognitio id id non est propter dependentiam, sed propter eminentiam causæ & necessariam consecutionem. Sicut enim in superioribus sæpe diximus, aliquando contingere vnam rem non posse esse sine alia, non quia ab illa pendeat proprie ut à causa & à priori, sed quia per dimanationem, vel alio modo necessario illi coniungitur, sic in præsentī intelligendum est, posse vnam rem necessario cognosci cum alia, non quia sit cognitio prior, sed potius è conuerso, quia ex vi alterius necessario cognoscitur. Dixi autem in assertionē, per se loquendo, id est, considerando ordinem, seu modum cognitionis, quem res ipsa secundum se postulant, nam respectu nostri, sæpe contingit, ut operatio sit prior cognitione quam potentia, quia nō cognoscimus res à priori, sed per effectus. Addita vero est receptio earum potentiarum, seu qualitatū, quæ per se primo natura sua sunt institutæ ad actionem, nam cum earum essentia includat transcendentalē habitudinem ad suum actum, non potest, nisi per illum, seu in ordine ad illum cognosci, seu definiri, ut statim dicemus de potētiis passivis, nam in hoc eadem est verarumque ratio.

Tertio dicendum est, potentiam actiuam esse simpliciter priorem natura suo actu, posse etiam esse duratione priorem, quamquam non semper necessarii actui sit. Tota hæc conclusio sumitur ex Arist. citato loco, & prima pars cõstat ex dictis supra de causis, nam potentia actiua est causa efficiens sui actus: ergo & simpliciter prior natura illo. De ordine vero durationis, constat in primis potentiam non posse esse posteriorē duratione suo actu, cum ad illum supponatur tanquam principium eius. Excipit tamen Aristot. illas potentias, quæ vñ acquiruntur, ut est ars, & c. sed illæ potius sunt habitus, nos autem strictius agimus de potentia, ut contra habitū distinguitur. Et ipsimet habitus, licet supponant actus, nō tamē eos, quos eliciunt, sed ad alios similes quoad substantiā vel speciem, qui necessario supponunt potentiam naturalem à qua eliciantur. Deinde certum est, potentiam agentem per se non pendere ab actu suo. Et ideo ex hac parte non repugnat tempore antecedente. Aliunde vero non semper potentia ex necessitate prodit in actum, vel quia libera est, vel quia licet ex se agat ex necessitate, non tamen semper habet applicata omnia requisita ad agendum, vel certe, quia actio ipsa successiua est, & ideo oportet, ut saltem per instantes supponat potētiā, quæ omnia latius dicta sunt superius disp. 26.

Atque hinc facile è contrario ostenditur, non oportere, ut semper potentia agens duratione præcedat suam actionem: nam si actio ex se neque fiat cum

resistētia contrarii, neque includat intrinsece succel-
sionem, sed subito fieri possit, poterit simul esse tem-
pore cum sua potentia. Nam potest talis potentia in
primo instante sui esse habere simul coniunctā & ap-
plicata omnia requisi- ad agendum: ergo si sit libe-
ra, pro sua libertate poterit simul exercere actionem
suam: si vero sit naturalis, ex necessitate habebit a-
ctionem sibi coeuvam.

Quz omnia vera sunt comparando in indiuiduo
vnamquamque potentiam ad suum actum. Compa-
rando autem in communi seu in specie & respectu di-
uerforum indiuiduorum potentiam actiuam ad ac-
tum suum: censent aliqui ex Arist. 5. Metaph. c. 8. ne-
cessarium esse, vt potentia tempore præcedat actum.
Veruntamen Aristot. ibi non comparat potentiam
actiuam ad suum actum, sed esse in potentia ad esse in
actu: quæ comparatio in presenti applicata solum
potest habere hunc sensum, quod si in aliquo indiui-
duo est potentia agens tantum in potentia ad agen-
dum, necessario in alio præcessit similis potentia actu
agens, vt si Petrus est in potentia ad generandum, in
alio præcessit potentia actu eliciens generationem.
Quo sensu talis assertio supponit in primis falsam sen-
tentiam de mundi æternitate: alioqui constat Ada-
mum prius fuisse in potentia ad generandum, quam
vllus hominum genuisset. Deinde etiam posito illo
principio, comparatio illa formaliter non habet lo-
cum, nisi in iis potētis, quarum vna procedit aliquo
modo ab actu alterius, vt contingit in illo exemplo
de potētis generatiuis, vel in calore, qui vim cale-
faciendi accipit per priorem calēfactionem. At vero
in aliis actionibus id nō est necesse formaliter loquē-
do, vt v. g. licet Petrus sit in potentia ad eliciendum
amorem Dei, & homines essent ex æternitate, nō est
necesse, vt præcesserit in aliquo similis potentia sub
actu, quia ille actus per se nihil confert ad seriem ge-
nerationis. Igitur neq; in indiuiduo: neq; in specie est
per se necessarium, vt potentia actiuā tempore præ-
cedat actum suum.

Neq; etiam de facto id est verum in omnibus po-
tētis creatis, vt patet in potētis angelorum, atq;
etiam primi hominis, vt esse probabilius, saltē quo-
ad intellectum & voluntatem, & cōsequenter etiam
quoad interiorem sensum: & de exterioribus saltem
quoad visum est verisimilius non solum in homine,
sed etiam in aliis animantibus. Idem etiam apparet
in actione lucis: de aliis autem virtutibus creatis ni-
hil constat. In creatore vero potentia agendi dura-
tione præcessit omnem suam externam actionem:
quanquam id non fuerit ex necessitate, vt dixi, sed
ex sua libertate.

Atque eodem fere modo (ne id repetere necesse sit)
ratiocinandum est de ordine durationis inter po-
tentiam passiua & actum eius; non enim potest ta-
lis potentia ex natura rei esse tempore posterior suo
actu, cum ad illum supponatur. Neque etiam est ne-
cesse, vt sit prior tempore illo: potest enim habere il-
lum congenitum, tamen ex genere suo nō repugnat,
quin tempore præcedat, vel diuifum quemlibet actū
signatum: quia ante quemlibet potest esse sub alio,
vel collectiue, quia potest aliquando esse tantum in
potentia, & sub nullo actu, vt patet in intellectu hu-
mano, & similibus, quanquam in aliqua potentia ex
speciali ratione id repugnet, saltem ex natura rei, vt
in materia prima: quæ omnia latius dicta sunt supra
disputatione 27. comparando causam materialem
ad formalem.

Quarto dicendum est potentiam passiua, qua-
tenus talis est, esse minus perfectam suo actu, non
quia semper sit simpliciter minus perfectum ens, sed
quia melius se habet actu suo, præsertim perfectō,
quam sine illo. Fere tota hæc conclusio tractata est
etiam supra comparando causam materialem ad for-
malem, nam hæc comparationes sunt eiusdem ratio-
nis. Vnde sensus primæ partis huius assertionis est,
Tom. II. Metaphys.

potentiam passiua quoad aliquam conditionem
semper esse minus perfectam suo actu, quia potentia
passiua dicit quid informe & actuabile: formatur au-
tem & quasi completur & actuatur per suum actum:
ergo secundum hanc rationem semper est minus per-
fecta suo actu. Hæc vero comparatio tantū est se-
cundum quid: vnde ex illa non licet colligere passiua
potentiam in sua entitate simpliciter minus perfectā
actu suo. Sed est hoc quidem verum in substantiali
potentia comparata ad suum substantialem actum,
eo quod talis actus dat esse simpliciter, constituitque
completam substantialem, vt in superioribus dictū
est comparado materiam cum formali substantiali.

At vero in potentia passiua ad actum accidenta-
lem distinctione opus est: aut enim talis potentia nō
est per se primo natura sua ordinata ad talem actum:
quam nos vocamus potentiam transcendentaliter,
aut est potentia propria prædicamentalis, per se pri-
mo ordinata ad actum. De priori non potest dari v-
niuersalis regula, quia cum illa res, quæ talem capa-
citatem habet, non habeat inde suam specificam &
essentialē rationem, non est mensuranda in perfe-
ctione ex capacitate talis actus, sed aliunde ex pro-
priis principiis: Vnde sit, vt interdum sit perfectior,
quam actus interdum minus perfectus, vt substantia,
quæ proxime est capax aliquorum accidentium, est
perfectior illis: quantitas verò, quæ passiue compa-
ratur ad lucem, fortasse est minus perfecta, quam il-
la. Posterior autem potentia propria & prædicamen-
talis, nunquam est pure passiua, vt dixi, sed est simul
principium actuum suorum actuum, & ideo, vt o-
pinor, semper est perfectior illis (loquor de actibus
naturalibus, vt omittā comparationem ad super-
naturales, quæ ad nos non spectat) tanquam princi-
pium eminens & æquiuocum illorum: de qua rela-
tione in libris de anima, nam huiusmodi potētis, tā-
tum in anima reperiuntur.

Vltima pars conclusionis facile etiam probatur ex
dictis: nam cum actus potētis passiue sit formalis
perfectionis eius, cum illi coniungitur, addit illi per-
fectionem, quam potentia ex se non habebat: ergo
potentia sub tali actu perfectior erit quam si illo ca-
reat. Dices: Compositum ex illa & actu erit perfectior
quam sola potentia: ipsa vero non erit perfectior,
quia semper manet eadem entitas distincta ab actu.
Respondetur, sicut potentia informatur, & actuatur
per actum, ita etiam per illum perficitur, non quia i-
psa simplex entitas potētis in sua perfectione essen-
tiali crescat, sed quia illi intrinsece additur perfectio-
quæ est veluti complementum eius, & in optimo ac
perfecto statu illam constituat. Et in hoc præcipue
sensu ait Aristot. 9. Metaph. ca. 9. actum esse perfectio-
rem potentia, quia potentia perfectius se habet sub
actu, quam sine illo. Hanc vero partem videretur sta-
tim limitare Aristoteles ibid. capite 10. dicens: In bonis
quidem, actum seu esse in actu præferendum esse potētis, non
vero in malis. Et rationem reddit, quia eadem poten-
tia est contrariorum actuum, ex quibus vnus est bo-
nus, & alius malus: semper enim vnum contrariorū
habet rationem priuationis, & ita habet rationem
mali respectu potētis: ideoque potentia sub actu
bono semper perfectius se habet, quia melius est esse
bonum simpliciter & in actu, quam esse in statu indif-
ferenti ad bonum & malum: & contrario vero melius
est vel minus malum esse in statu indifferenti ad bo-
num & malum, quam definite iam esse in deteriori
statu.

An melius sit carere omni actu, quam prauum
habere.

Sed occurrit circa hoc difficultas, quia actus qui-
cunque ille sit, aliquam perfectionem addit po-
tētis, ergo si præcise comparetur potētis nuda, &
in sola potentia existens, ad talem actum, melius illi
N n est

XX.

XXI.

Potentia
melius se ha-
bet sub actu
qua sine illo.

Aristoteles
limitatio.

XXII.

est esse sub illo actu, quam omnino carere actu. Licet talis actus comparatus ad contrarium sit deterior, habeatque rationem priuationis, comparatus tamē ad potentiam nudam, semper habet rationem maioris perfectionis. Et confirmatur, quia alias materia prima censenda esset in deteriori statu existere sub forma lapidis, quam si careret omni forma: quia hoc posteriori modo esset indifferens ad formam imperfectam, & perfectam: in illo autem statu iam est definitus sub forma imperfecta, quæ habet repugnantiam, & aliquam oppositionem cum perfectiori forma.

XXIII. Responderetur primò, intelligi posse hanc assertionem Aristotelis de bono & malo moraliter, scilicet melius est non operari, quam male operari: & sic vera est propositio, potissimum de actu potentie agentis ut sic. Nam bonum & malum morale, non attribuitur alicui formaliter ut patiens est, sed ut est agens: quod si passio interdu mala denominatur, solum est, quatenus per actionem malam est voluntaria. Et ita cessat difficultas tacta, nam illa solum procedit de perfectione physica, & entitativa, quæ additur potentie receptivæ per quemlibet realem actum. Sed licet doctrina huius responsionis vera sit, Aristoteles tamen & loquitur de actu potentie passivæ ut sic, & latius de actu bono, & malo naturali, ut patet ex exemplis, quibus vitur, scilicet posse esse sanum, & egrotare, &c.

XXIV. Quare secundo dici potest, in actu imperfecto duo considerari posse, scilicet positivam perfectionem, secundum quam actus potentiam, & priuationem aliquam ratione cuius habet rationem mali: ex priori capite concedi potest argumento facto, melius esse habere talem actum, quam omnino carere actu: quia ille actus ut sic non habet rationem mali, sed boni, secus vero sub posteriori ratione, quia ut sic, non ponit perfectionem, sed tollit. Adde vero ad hoc magis explicandum, dupliciter posse receptivam potentiam comparari ad reliquos actus contrarios seu repugnantes. Primo, ut omnino indifferenter se habens ad utrumque illorum, utpote quæ ex se neutrum definitè postulat, ut comparatur materia ad omnes formas substantiales, & consequenter etiam ad accidentales contrarias, vel repugnantes: & hoc modo concludit argumentum, talem potentiam melius esse sub quolibet actu, etiam imperfectissimo, quam sine illo, quia ille actus non habet rationem mali, sed minoris boni. Alia vero est potentia, quæ licet possit recipere actus contrarios, tamen vel unus est connaturalis, vel alter violentus, vel unus est simpliciter debitus ad perfectionem talis potentie, alius vero licet ad mitti seu recipi possit in tali potentia, repugnat tamen perfectioni illi debite, siue hoc proueniat ex alio actu coniuncto tali potentie, siue ex aliqua intrinseca inclinatione illius. Ut in lapide est potentia passiva ad motum sursum & deorsum, ratione tamen formæ unus est illi debitus, & alter repugnans. Voluntas etiam est in potentia ad recipiendum actus virtutis vel vitii, ex quibus prior est debitus, & alter repugnans perfectissimæ inclinationi ipsiusmet voluntatis ut sic. Igitur respectu talis potentie melius est carere utroque actu quam esse sub actu sibi repugnante, qui propriè habet rationem mali: nam hoc modo perfectio actus non attenditur ex sola entitativa perfectione illius formæ, quæ est actus, sed maxime ex proportionem inter actum & potentiam. Unde licet calor sit simpliciter perfectior quam frigus: & aqua possit esse sub utroque actu, nihilominus non est illi melius esse sub calore quam sub frigore, quia non est ita illi debitus & proportionatus. Atque hoc potissimum modo locutus est Aristoteles citato loco.

XXV. Vltimo dicendum est, potentiam passivam esse posteriorem cognitione & definitione suo actu: non solum quoad nos, sed etiam secundum se & natura

sua. Hæc conclusio intelligitur de potentia passiva per se primo instituta propter actum, qualis est in substantiis materia prima: de cuius cognitione per formam dictum est in disput. 13 & 15. In accidentibus vero sunt huiusmodi potentie illæ, quæ ad actus immanentes recipiendos ordinantur, ut ex superioribus constat: hæc autem potentie sunt propriæ animalium, vel superiorum viventium: quare demonstratio huius conclusionis potissimum pertinet ad scientiam de anima, ubi ostenditur potentias specificari ab actibus. Ex quo principio probanda est dicta assertio, quia principia sunt aliquo modo cognitione priora, quam ea: quæ sunt ex principis, sed actus est aliquo modo principium potentie in quantum est specificans ipsam, & in quantum est id propter quod talis potentia primario instituta est: ergo actus ut sic est prior cognitione. Rursus id per quod aliquid definitur, est prius definitione quam ipsum definitum: sed potentia huiusmodi definitur per actum tanquam sumens ab illo speciem: ergo est actus prior definitione quam potentia. Principium autem illud, quod huiusmodi potentie speciem sumant ex actibus, nunc supponitur ex nobis ut communiter receptum: nam fufius disputandum est in libro de anima. Nunc solum dicimus, intelligendum esse specificari potentiam per actum, non ut per intrinsecam differentiam, sed ut per terminum intrinsecæ habitudinis potentie ad actum: intelligendum etiam esse de actu adæquato, vel secundum rem, vel secundum aliquam rationem communem respectu potentie. Et sic est res carens difficultate: nam eadem est ratio, quoad hoc de potentia, quæ est de qualibet re includente respectum transcendentalem ad aliam, ut supra diximus de materia & forma: & infra dicemus de habitibus, ubi hoc magis explicabimus: & aliquid dicemus tractantes de, Ad aliquid, & de Actione, & passionem.

Sed dices, Potentia & actus sunt correlativi, & sic ut potentia non potest cognosci nisi per actum, ita actus neque actus nisi per potentiam: ergo non magis potentia est prior definitione, quam actus, sed ad summum erunt simul cognitione. Responderetur, actum & potentiam, prout nunc de illis loquimur, non esse relatiua prædicamentalia, sed transcendentia: in relatiuis autem transcendentalibus, non repugnat terminum habitudinis esse simpliciter priorem cognitione, quam ipsum relatiuum, transcendentale. Deinde concedo actum & potentiam de quibus nunc est sermo, habere inter se mutuam dependentiam in cognitione & definitione: & ea ratione vel esse aliquo modo simul cognitione, vel potius inuicem comparari ut prius & posterius in diuersis generibus causarum, simpliciter tamen actum censi priorem, quia ille est, qui determinat, & qualidat, vltimam speciem. Loquimur autem de actu actuantem, nam si sermo de actu simpliciter, sic dari potest actus abstractus ab omni potentia, qui per idem nullo modo definiatur. vide Caiet. 1. p. quæst. 13. artic. 7. ad 2. Scoti. Et hæc sufficiant de potentia & actu, nam cetera quæ de his disputari possent, propria sunt scientiæ de anima.

DISPUTATIO XLIV.

De habitibus.

Ignificatio huius nominis habitus in superioribus, explicando species qualitatis, satis declarata est, & ex ibi dictis sumo, sermonem in presenti esse de habitu, prout est propria quædam species qualitatis proximè ordinata ad iuvandum potentiam in operatione sua, & consequenter quatenus est secundum rem & essentiam species distincta, & a potentia.